

FRONTISSA

Publicació semestral de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana

Desembre 2025 - núm. 50

editorial

Dos cinquantes que s'encadenen

El número que teniu a les mans és el que fa 50 de *Frontissa*, el semestral de la Coordinadora, en la seva edició en paper. 50 números, des del gener de 1998, ja comencen a ser una trajectòria significativa i val la pena que la recordem, així com tots aquells que l'han feta possible. Albert Balanzà, l'enyorat Joaquim Capdevila, Ernest Querol i Francesc Viso formaren un primer consell de redacció, el dels pioners, al qual s'afegí al cap de poc Lourdes Plans, i de seguida, el 2001, Joan Corbalán (que ho deixa el mateix any), Ignasi Cuadros, Carles Riba, Marcel Poblet o Josep Santesmases. I el 2004 s'hi sumà M. Carme Jiménez des de l'IRMU, mentre ho deixaven Cuadros i Riba. El 2010 hi entrem M. Teresa Borràs i jo mateix, i el 2016 ho fa Josep M. Contel. El 2017 lamentem la mort de Lourdes Plans i el 2021 incorporem Josep Alavedra, Jaume Bosch, Jaume Mascaró, Oriol Fort, Manel Pastor i es crea –es reconeix– la figura de coordinador (J. Santesmases). A la fi de 2024 deixen el consell Alavedra i Fort i s'hi uneix Andreu Ginés, de la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià.

Frontissa ha difós el batec del nostre col·lectiu, la múltiple i capil·lar activitat, amb una visió territorial i temàtica molt àmplia i completa, i també dels equips patrimonials amb qui col·laborem, de les relacions amb les universitats, de les recerques i publicacions dels centres, de les trobades, jornades i congressos, de la vida institucional (Coordinadora, IRMU) i dels vincles amb les administracions o dels grans

projectes col·lectius (*Plecs d'història local*, la Jornada anual *Recercat* i els seus premis, *Diccionari de diputats de la Mancomunitat*, les exposicions, Pobles abandonats, etc.). Resseguir avui les seves pàgines (que trobeu a la xarxa) és un exercici, gens nostàlgic, de memòria, de reconeixement a la feina feta i d'estímul a fer-ne més.

* * *

Simultàniament, vivim aquest 2025 els 50 anys de la fi del dictador Franco i de l'entrada, treballosa i ambivalent, en el període democràtic. Els grups de recerca de la ciutat de Barcelona, amb l'impuls i l'acompanyament de la Coordinadora i de l'IRMU, i en col·laboració amb l'Arxiu Municipal de Barcelona i amb el suport de la Diputació de Barcelona i de la Generalitat, han dissenyat «Barcelona: construcció democràtica i moviment veïnal», un cicle de conferències i taules rodones entre l'1 d'octubre i el 27 de novembre de 2025, que es va obrir al Saló de Cròniques de la Casa de la Ciutat –amb una conferència de l'historiador Marc Andreu i l'assistència de més de 200 persones– i que ha recorregut tots els districtes i barris de la ciutat. Testimonis vivencials del període i anàlisi crítica. Memòria i diàleg ciutadà. Sessions que s'han enregistrat i que quedaran a l'Arxiu Municipal. Dinamisme associatiu i treball conjunt que donen fruits i animen a la continuïtat.

NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA
PRESIDENT DE LA CCEPC
VICEPRESIDENT SEGON DE L'IRMU

El número 1 de *Frontissa* es va publicar el desembre de 1997. Al cap de 28 anys s'ha arribat al número 50.

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana

CCEPC

Premi Nacional de Patrimoni Cultural 2007

sumari

editorial	
Dos cinquantes que s'encadenen	pàg. 1
des de la universitat	
A propòsit dels 50 anys de la mort de Franco	pàg. 2
una imatge, una història	
El dic de Subic del port de Maó	pàg. 3
coneguem els centres d'estudis	
Associació Cultural Baixa Segarra: trenta-tres anys de recerca, patrimoni i cultura	pàg. 4-5
ccepc	
Balanç de la V Jornada sobre historiografia local "Història ambiental i comunitats locals". Barcelona: construcció democràtica i moviment veïnal. Cicle de conferències i taules rodones als barris de la ciutat de Barcelona.	
II Congrés de joves investigadors en estudis locals (JIEL) "Un espai de diàleg". Adhesió de nous centres d'estudis.	pàg. 6-7
institut d'estudis catalans	
La Societat Catalana de Geografia	pàg. 8
institut ramon muntaner	
El col·lectiu dels centres d'estudis i la seva participació en iniciatives compartides	pàg. 9-10
l'entrevista	
Entrevista a Manel Pastor	pàg. 11-13
la finestra	
L'espai virtual de la memòria històrica de Terrassa	pàg. 14-15
l'arxiu	
L'Arxiu Municipal de Dénia, un servei públic amb voluntat de conservació i difusió del patrimoni documental	pàg. 16-17
el museu	
El futur agrícola i rural de la Catalunya del Nord ja té memòria	pàg. 18-19
ressenyes i novetats	pàg. 20-23

A propòsit dels 50 anys de la mort de Franco

Amb motiu de la commemoració dels 50 anys de la mort del dictador més vell d'Europa, emprant l'expressió de Joan Brossa, el govern de l'Estat i el govern de Catalunya han impulsat un programa d'actes per rememorar el que va significar la mort de Franco i l'inici d'un canvi polític democratitzador. A la iniciativa d'ambdós governs s'hi ha d'afegir la de diversos ajuntaments, diputacions, universitats i centres d'estudis que ha acabat confeint un 2025 replet d'actes de memòria, trobades científiques i exposicions que han estat un bon reflex dels avenços en el coneixement de la història del franquisme i la transició en els darrers vint-i-cinc anys i de les polítiques de memòria democràtica desplegades a Catalunya d'ençà de la llei del Memorial Democràtic d'octubre de 2007.

Tot aquest seguit d'actes han suposat una molt bona oportunitat per a revisitar qüestions centrals de la dictadura franquista i la transició, des de la repressió fins als moviments d'oposició, i per a explorar aspectes que sovint havien quedat en un segon pla, com ara la requisita de patrimoni, les lluites agràries o la dominació masculina i les construccions de gènere. El conjunt d'actes i els programes del govern de l'Estat i del govern català s'han desenvolupat en un context clarament condicionat pel creixement de les forces de l'extrema dreta, la dreta nacional populista i les forces explícitament feixistes.

En aquest sentit, el govern de la Generalitat s'ha plantejat els actes commemoratius partint de la importància de preservar la memòria antifeixista i d'alertar dels perills que suposa per als drets i les llibertats l'ascens del que el sociòleg nord-americà William I. Robinson ha caracteritzat com el feixisme del s.XXI. Aquesta finalitat resulta més que necessària en un moment en què el còctel de mentides sobre el passat, els plantejaments racistes i d'antihumanitat, el menyspreu cap al coneixement i una persistent nostàlgia cap a la dictadura fan créixer en la societat catalana els projectes polítics deutors, mutatis

mutandis, dels feixismes històrics del s.XX. La commemoració de la mort de Franco, però, s'hauria pogut convertir en una excel·lent ocasió per interrogar-nos críticament sobre com i per què hem arribat fins al punt en què els discursos sobre el passat lligats al franquisme i a les idees dels feixismes europeus han reaparegut fins a aconseguir capturar en els seus marcs els principals debats i preocupacions de l'agenda social i política. Igualment, hauria pogut ser una excel·lent oportunitat per preguntar-nos fins a quin punt les polítiques públiques de memòria dels darrers cinquanta anys, o l'absència d'aquestes polítiques durant moltes dècades, han resultat insuficients per arraconar l'eclosió dels tòpics d'arrel feixista amb els registres i el llenguatge del s.XXI. Més enllà d'eslògans autocomplaents amb aquella democràcia devaluada sorgida de la transició, com ara el de «España en libertad. 50 años» del govern de l'Estat, la commemoració dels 50 anys de la mort de Franco hauria estat un moment més que oportú per analitzar críticament com aquella predicada importància de no oblidar hauria estat més que menystinguda durant bona part de la història d'aquesta democràcia espanyola que ara commemora la fi del dictador. Sense abordar críticament la política de l'oblit consensuada per les forces polítiques i socials protagonistes de la transició del 1977 al 1982, l'etapa de suspensió de la memòria pilotada pels governs socialistes a Espanya i pel pujolisme a la Catalunya autonòmica, el pedaç maldestre de la llei de la memòria històrica de 2007 i les limitacions de la llei de memòria democràtica del 2022 en matèria de reparació i d'investigació judicial dels crims del franquisme difícilment es pot explicar el perquè de la renovada circulació dels arguments propis del franquisme i dels feixismes, en un terreny abonat pel fracàs social de les polítiques neoliberals de les darreres dècades, i encara menys barrar-los el pas.

Per contra, algunes iniciatives activades pel cinquantenari de la mort del dictador han intentat, partint del

coneixement històric científicament elaborat i dels eixos de veritat, justícia, reparació i no repetició, anar més enllà dels límits del reconeixement i la reparació simbòlica fixats en l'actual legislació de memòria. La primera d'aquestes ha estat la iniciativa de l'Ajuntament de Caldes de Montbui de presentar una demanda a l'Estat, emparant-se en la mateixa llei de memòria democràtica, per tal que procedeixi al rescabament dels béns públics espoliats pel franquisme a diversos organismes municipals com ara el Comitè de Milícies o el menjador popular infantil. La segona ha estat la iniciativa de la Diputació de Lleida de fer un ple de reparació als treballadors represaliats pel franquisme, un total de 537, anul·lant els expedients de depuració i declarant improcedents els acomiadaments de tot el personal que va entrar a treballar-hi després del cop d'estat militar i feixista de juliol de 1936 com a part de l'àmplia mobilització de guerra antifeixista. En ambdós casos, la unió d'una recerca històrica exhaustiva i una voluntat de construir una explícita memòria antifeixista han permès fer un pas més enllà, modest si es vol, de la legislació de memòria realment existent i sobretot de l'autocomplaença commemorativa associada a la mateixa. De cara a les commemoracions que es produiran el 2026, els 90 anys de la victòria del Front d'Esquerres de Catalunya i la derrota del cop d'estat militar i feixista de juliol de 1936, convindria tenir ben present la fortalesa d'aquesta unió.

MANEL LÓPEZ ESTEVE
UNIVERSITAT DE LLEIDA

El dic de Subic del port de Maó

Maó ha viscut sempre de cara al mar i, sobretot, de cara al seu port. Un port natural preciós i dels més grans de la Mediterrània. A l'Arxiu d'Imatge i So de Menorca tenim moltes mostres d'aquesta vida al port, entre les quals avui us presentam aquesta fotografia i la història que hi ha al darrere.

Salvador Almirall Codina (1872-1946), un fotògraf amateur, va retratar l'arribada i alguns moments de l'estada del dic de Subic al port de Maó l'any 1901. Però, com va arribar al port aquest dic i què hi feia?

El 1901 el govern espanyol estava construint dos dics secs que s'havien d'enviar a les colònies (a l'Havana i a la badia de Subic de les Filipines). Les guerres amb Cuba i Filipines van suposar la pèrdua de les colònies i, per tant, els dos dics ja no van tenir destinació concreta. Va ser llavors que es va obrir la possibilitat que empreses privades els poguessin comprar.

Des de Maó es va veure una possibilitat de negoci i de creixement per al port i la població i es van començar les negociacions per a aconseguir que un

dels dics vingués cap a Menorca. Les expectatives eren molt grans i l'empenta per assolir l'objectiu també.

Finalment, es va aconseguir i el dic de Subic va viatjar des de les drassanes de Newcastle, on s'estava construint, fins al port de Maó. Un mes de viatge que va acabar amb l'entrada al port el matí del 16 de juliol de 1901. Aquell dia va ser una festa. Molta gent va anar fins a Castell per a gaudir de l'espectacle de l'entrada del gran dic remolcat per tres vaixells. Al final d'aquell mateix dia el dic es va instal·lar al port i es va permetre la visita al públic general.

Carlos V, de la marina de guerra, s'havia d'eleva i quedar en sec. Era un esdeveniment que molta gent no es va voler perdre, com podem veure en aquesta fotografia. Tothom volia veure la gran meravella que s'havia duit des de tan lluny.

La prova va començar. Després de dues hores de feina, només s'havia aconseguit deixar fora de l'aigua dos terços del vaixell i els enginyers i els treballadors estaven preocu-

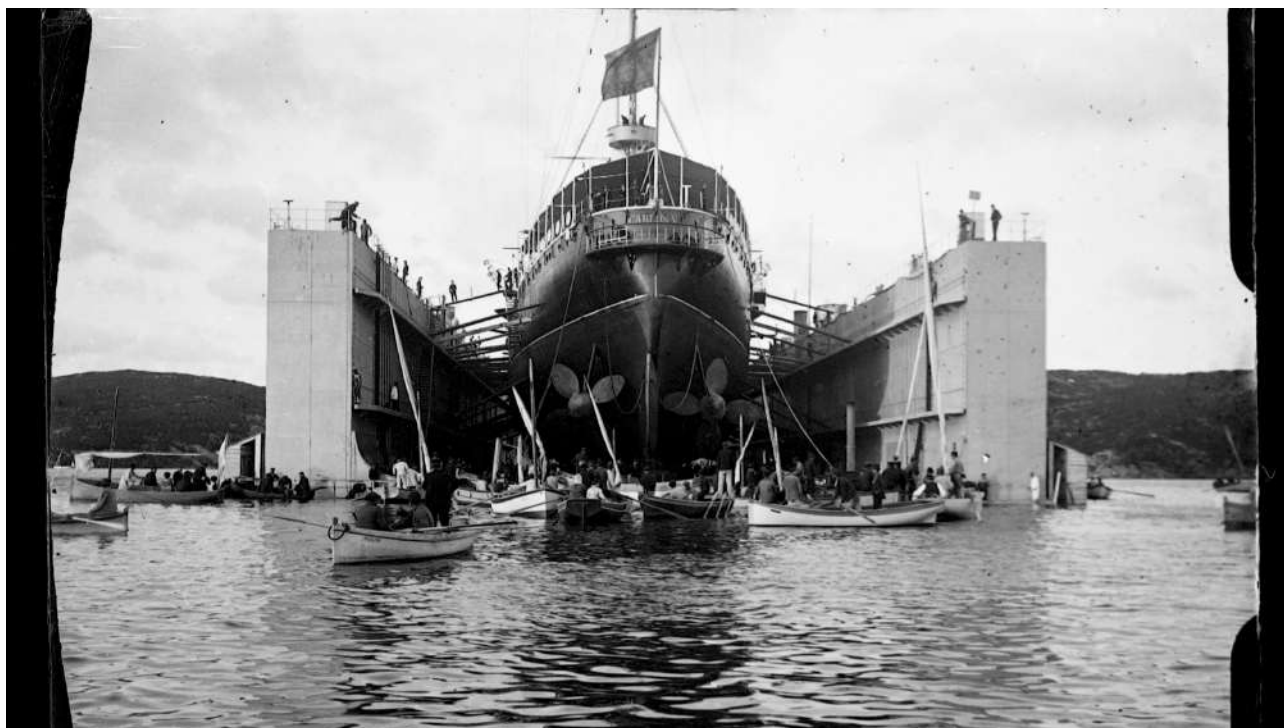
pats. Al final es va optar per suspendre la prova. El desànim es va escampar entre la gent i moltes persones van deixar de ser partidàries d'aquesta empresa.

A finals del mateix any es va aconseguir posar en funcionament el dic, tot i que sense arribar a les expectatives creades. Després d'un parell d'anys de feina, sense gaire pena ni glòria, uns remolcadors es van emportar el dic del port de Maó.

Va ser un petit fracàs, que va començar com un gran somni i va morir de finor. Però, a la vegada, va donar uns documents gràfics molt espectaculars per l'època, amb l'entrada del dic estirat pels remolcadors, les barques que s'acostaven a veure el gran artefacte, les proves del Carlos V i altres moments de feina.

(Basat en l'article: «Maó i el dic de Subic», de Josep Portella Coll, publicat al Diari Menorca del dia 31 de maig de 2019)

ESPERANÇA PALLICER PONS
ARXIU D'IMATGE I SO DE MENORCA-CIM

Salvador Almirall Codina. Arxiu d'Imatge i So de Menorca-CIM. Placa de vidre estereoscòpica. 60 x 45 mm. Monocrom.

Associació Cultural Baixa Segarra: trenta-tres anys de recerca, patrimoni i cultura

1. Dels primers impulsos a la fundació (1979-1992)

La història de l'Associació Cultural Baixa Segarra (ACBS) no comença estrictament el 1992, sinó que es pot rastrejar fins al 1979. És llavors quan la revista *La Segarra* crea la secció «Pàgina d'Història», un espai modest però constant que posava de manifest la riquesa documental i històrica de Santa Coloma de Queralt i del territori que avui coneixem com la Baixa Segarra. Aquella secció obrí els ulls a algunes persones sobre la necessitat real de disposar d'una entitat dedicada a recuperar, estudiar i preservar un patrimoni que s'anava perdent.

L'any 1992 es va decidir fer un pas endavant per formar una associació. Es redactaren els estatuts i la presentació en societat es va fer a la festa major del mateix 1992 amb una senzilla exposició de programes de festa major a la biblioteca municipal. El primer nom va ser Associació Cultural Alt Gaià però el 1994 adoptava el nom d'Associació Cultural Baixa Segarra, d'acord amb la realitat històrica i social de la desena de pobles que conformen aquesta petita comarca. També es pretenia reivindicar el reconeixement oficial d'aquesta realitat.

La primera seu social fou un local petit i humit situat sota el pati del castell. Aviat la insalubritat del lloc va aconse-

llar llogar una botiga a la plaça major: un espai minúscul, però que permeté concentrar esforços, rebre les primeres donacions i iniciar l'activitat cultural amb una certa comoditat.

El text fundacional deixava clara la vocació de futur: conservar, estudiar, divulgar, fomentar i debatre tot allò relacionat amb el patrimoni i la cultura del territori. Una definició que l'ACBS ha mantingut intacta al llarg del temps.

2. Els primers projectes i la consolidació d'una estructura estable

Tot just fundada, l'associació començà a desplegar les primeres activitats públiques. L'exposició inicial, les conferències i un curs de història de Catalunya tingueren una acollida sorprenent, un senyal clar que la població tenia set de coneixement i de recuperar memòria.

L'any 1993 arribà el primer número de la miscel·lània *Recull*, i l'any següent es publicà el segon i la reedició facsímil d'*Història del santuari de Sant Magí*, de Mn. Joan Segura, publicat l'any 1877.

Simultàniament es configuraren les tres grans línies de treball. El **Centre d'Estudis** impulsà conferències i projectes de recerca. L'**Arxiu** es dedicà a la recollida i catalogació de documents dispersos referents a l'àrea d'estudi. Cal destacar el llibre major dels comtes de

Queralt, adquirit per l'Ajuntament, i el Fons de la Falange, recuperat d'unes runes i on consta la classificació política dels veïns els anys immediats a la postguerra. L'**Arxiu fotogràfic** començà amb cent dues imatges del Fons Salvany i s'ampliava aviat amb els onze àlbums del colomí Robert Balcells i Prats. Paral·lelament, el **Museu** iniciava el seu fons amb la donació de ceràmica

Portada del llibre "500 anys de vida rural a Sant Magí", de Montserrat Rumbau, publicat l'any 2020.

Núria Sales en una conferència a la sala d'actes de l'ajuntament el 15-5-94 (Foto: autor desconegut)

Actual seu social de l'ACBS al castell de Santa Coloma (Foto: Maurici Brunet)

púnica d'Eivissa, recollida pel Sr. Ferran Companys, i altres materials etnològics i arqueològics.

El salt qualitatiu més determinant fou el **trasllat de la seu social al castell dels comtes l'any 2010**. No només representà guanyar espai físic: significà dignificar la feina feta durant dècades. Una sala àmplia, la capacitat d'organitzar exposicions al mateix edifici, les condicions òptimes per conservar fons documentals i la major visibilitat pública del castell van situar l'entitat en un nou nivell.

3. Un creixement sostingut: arxius, publicacions, patrimoni i web

Amb el pas dels anys, el creixement de l'ACBS ha estat continu. L'Arxiu Fotogràfic —que havia començat amb un centenar de peces— supera avui les **onze mil imatges**, totes digitalitzades i moltes accessibles a través de la web de l'entitat.

El fons editorial és un altre dels grans pilars. Als disset números de *Recull*, consultables al portal RACO, s'hi afegeixen més de trenta publicacions monogràfiques, entre les quals destaquen treballs de recerca, estudis sobre formes de vida pagesa, recopilacions de memòria oral i biografies d'artistes locals com *Josep Nogué Massó. Una trajectòria vital* o *Joan Ferrer Vallbona. L'artista i el seu entorn*. A més, obres com *El poder del mercat. Santa Coloma de Queralt 1276-1313*, de Gregory B. Milton, traducció de la seva tesi doctoral *Market Power: Lordship, Economy and Society in Medieval Catalonia (1276-1313)*, situen el nostre territori dins els estudis acadèmics internacionals.

La biblioteca de l'ACBS supera els cinc mil volums, tots catalogats i posats

a la xarxa a través de la web, amb una secció especial de més de 600 publicacions relacionades amb la Baixa Segarra.

L'arxiu documental s'ha convertit en un recurs important per als investigadors. A més, l'entitat ha dedicat una atenció especial a la memòria històrica amb la publicació d'escrits inèdits de víctimes de la guerra civil que aporten un testimoni humà de primer ordre.

La secció de Patrimoni Etnològic ha localitzat, catalogat i estudiat cabanes, marges i altres elements de pedra seca; ha impulsat camps de treball per recuperar les antigues conduccions d'aigua que alimentaven els molins fariners, i ha contribuït a la sensibilització sobre el paisatge tradicional.

Finalment, les nombroses exposicions ofereixen un ampli ventall de temes. Per senyalar-ne alguna podem citar *Josep Nogué Massó. Una trajectòria vital*, feta l'any 2013, amb quadres procedents de Madrid, Bilbao, Sevilla, Sabadell, Tarragona i Santa Coloma de Queralt. També la recent exposició *Figures que parlen* d'aquest any 2025, amb obres de Francesc Anglès Garcia, entre les quals *La Cobla*, durant molts anys exposada al Museu Dalí de Figueres. I, finalment, *Pedra sobre pedra: construccions de pedra seca a la Baixa Segarra*, feta l'any 2021, un recull impressionant de construccions d'un indubtable valor etnològic.

Tot aquest ventall d'activitats les tenim publicades a la nostra web www.acbs.cat, que ha anat evolucionant des que l'any 1996 fos una de les primeres, si no la primera entitat de la vila, que va entendre molt prematurament la importància de les xarxes socials.

Un element singularíssim de les activitats de l'ACBS és la promoció, juntament amb l'Associació de Do-

nes Colomines i amb el mecenatge de l'ajuntament, de la botiga de Cal Jau-me Punto, avui oberta com a museu, una botiga de queviures històrica conservada tal com era als anys cinquanta i seixanta del segle XX.

4. Reconeixements

La feina constant i rigorosa de l'ACBS ha estat reconeguda en diverses ocasions.

- El 2017, l'Ajuntament de Santa Coloma de Queralt homenatjà l'entitat pels seus vint-i-cinc anys.

- El mateix 2017 el Consell Comarcal de la Conca de Barberà li atorgà la Distinció d'Honor com a «Reconeixement a la tasca sociocultural i de recuperació del passat col·lectiu de la Baixa Segarra».

- L'any 2018 arribà el Premi *Sikarra*, atorgat «per la seva trajectòria incansable per preservar i promocionar el patrimoni i la història de Santa Coloma i del seu entorn segarrenc».

- El reconeixement més recent i significatiu és el Premi Recercat 2025, que situa l'ACBS com una de les entitats més actives i valuoses del país en l'àmbit dels estudis locals.

5. Mirant endavant

La recerca i la conservació seguiran essent pilars essencials, però amb la mirada posada en espais que permetin ampliar l'activitat cultural i oferir un punt de referència estable per al territori. Amb aquesta voluntat, l'ACBS reafirma el seu compromís de continuar generant i compartint coneixement, convençuda que només allò que es coneix pot ser realment protegit.

JOSEP MARIA CARRERAS,
SILVESTRE PALÀ

Lliurament del premi Recercat a Montblanc el 10-5-2025 (Foto: Tribus de la Segarra)

Exposició "Figures que parlen" a la Sala Gran del castell de Santa coloma. Agost de 2025 (foto: Maurici Brunet)

Balanç de la V Jornada sobre historiografia local "Història ambiental i comunitats locals"

El dissabte 8 de novembre de 2025 va tenir lloc a l'Aula Magna de l'Institut d'Estudis Ilerdencs la V Jornada sobre Historiografia local. Hi van assistir més de cinquanta persones i diversos especialistes van reflexionar entorn diverses àrees d'estudi vinculades a la història ambiental i la seva trajectòria des de la perspectiva local i comarcal.

És la primera vegada que la jornada no s'enfoca sobre una temàtica o període històric i centra l'atenció en una disciplina científica, la història ambiental, que com molts dels ponents van expressar durant les sessions, encara s'està estructurant i de-

finint, però ja exerceix una incidència notable en els estudis locals.

La trobada va comptar amb ponències relacionades amb diversos enfocaments i des de perspectives territorials diferents. Es va tancar amb l'exposició de les conclusions i un manifest d'intencions de cara al futur.

L'activitat ha estat organitzada per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, l'Institut Ramon Muntaner i l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

L'any 2026 editarem les actes amb totes les aportacions a la jornada. Ara ja es poden visualitzar

Ponents i organitzadors de la V Jornada sobre historiografia local

al canal de Youtube de la CCEPC les intervencions amb vídeos de cada ponència.

II Congrés de joves investigadors en estudis locals (JIEL) "Un espai de diàleg"

La Universitat de Lleida (UdL), l'Institut Ramon Muntaner (IRMU), la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) i l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI) organitzen el II Congrés de Joves Investigadors en Estudis Locals (JIEL).

La segona edició del congrés portarà per títol "Un espai de diàleg" i tindrà lloc els dies 15, 16 i 17 d'abril de 2026, en horari de matí i tarda, a diversos espais de la Universitat de Lleida, l'Institut d'Estudis Ilerdencs i altres indrets del municipi de Lleida.

El II Congrés de Joves Investigadors Locals vol consolidar-se com un espai de trobada interdisciplinari per a joves investigadors i investigadores que desenvolupen recerca amb perspectiva local en els territoris de parla catalana. L'objectiu és fomentar el debat, la transferència de coneixement i la construcció d'un espai de recerca compartit i fer valdre el potencial científic, social i polític dels estudis locals.

El congrés s'adreça a estudiants de grau en la fase final, de màster i de doctorat, a investigadors novells i a personal en formació d'àmbits diversos. Les disciplines poden abastar tant les ciències socials i les humanitats com les ciències naturals, tecnològiques o biomèdiques, sempre que les propostes s'emmarquin en l'espai local com a objecte o context d'estudi.

El programa comptarà amb diverses conferències plenàries, taules rodones, sessions de comunicacions i altres activitats culturals que complementaran aquesta segona edició del congrés.

Per tal de garantir la interdisciplinarietat de les sessions de comunicacions, s'ha plantejat una proposta d'eixos agrupats per temàtiques:

- Territori, població i mobilitat
- Societat, comunitats, identitats, gènere i dinàmiques socials
- Salut, benestar, esport i polítiques públiques
- Economia, treball i desenvolupament local
- Ciències polítiques i jurídiques, criminologia, governança i participació
- Tecnologia, enginyeries i innovació al territori
- Medi ambient, ciències de la terra, agroecologia i sostenibilitat
- Cultura, patrimoni, llengua, art i memòria
- Educació, teories i metodologies de la recerca, transferència i divulgació científica
- Creences, religiositat i espiritualitat
- Miscel·lània

Per a poder participar en el congrés cal enviar les propostes de comunicacions al correu congres.estudis.locals@gmail.com abans del dijous 8 de gener de 2026.

L'organització també preveu la publicació d'una obra col·lectiva amb els resultats de les jornades en una editorial d'impacte.

El congrés tindrà un preu de matrícula de 30€, que inclou els dinars dels tres dies, el material del congrés i la participació en les activitats programades. Es preveu la publicació d'una convocatòria d'ajuts de mobilitat.

Podeu consultar la primera circular i les següents actualitzacions del congrés a les pàgines web de la CCEPC i de l'IRMU o al portal del congrés <https://www.congresjiel.org/>

II Congrés JIEL2026: II Congrés de Joves Investigadors en Estudis Locals

Barcelona: construcció democràtica i moviment veïnal

Cicle de conferències i taules rodones als barris de la ciutat de Barcelona

Cicle BCN Moviment Veïnal: Cartell del cicle de deu taules rodones

La CCEPC, l'IRMU, l'Arxiu Municipal de Barcelona i una vintena d'entitats de recerca de la ciutat de Barcelona, han organitzat el cicle de conferències i taules rodones "Barcelona: construcció democràtica i moviment veïnal". El projecte té el suport de la Diputació de Barce-

lona, l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya.

Amb motiu del cinquantè aniversari de la mort del dictador, hem volgut recuperar la memòria dels protagonistes del moviment veïnal de finals de la dècada dels anys setanta i començament dels anys vuitanta del segle passat, com a radiografia dels moviments socials i polítics que van confluïr a les vocalies de les associacions de veïns.

Fruit d'un treball de col·laboració amb les entitats d'estudis de la ciutat, es va definir un programa d'activitats que va començar l'1 d'octubre

amb una conferència inaugural, a càrrec de Marc Andreu Acebal celebrada al Saló de Cròniques de l'Ajuntament de Barcelona i un total de deu actes en format de taula rodona a tots els districtes de Barcelona, des del set d'octubre al vint-i-set de novembre. Aquests actes han comptat amb una aproximació històrica per a continuació donar pas a les veus dels protagonistes dels moviments veïnals.

La resposta a la proposta ha estat molt bona, amb una mitjana d'assistència de cinquanta persones. Els actes itinerants han estat gravats i es poden recuperar al canal de Youtube de la CCEPC.

Acte Moviment Veïnal Eixample: Taula rodona sobre moviment veïnal al districte de l'Eixample.

Adhesió de nous centres d'estudis

Associació Empordanesa de Música Popular i Tradicional.

Amb seu a l'Av. Perpinyà, 82. 17600 Figueres. Entitat fundada l'any 2019. 25 socis.

Correu-e: tradiemporda@gmail.com Web: <https://www.ministress.cat/aempit>

Àmbit d'actuació: Alt Empordà i les comarques de Girona, Rosselló i Vallespir.

Activitats: Recuperació i difusió de la música popular i tradicional

d'aquesta zona. Ho fan per diferents mitjans: fem recerca i ho publiquem en llibres i altres mitjans, les cançons tradicionals històriques les interpretem amb el nostre grup Mini-Stress i graven algun disc per obtenir-ne més difusió. Editen llibres.

Centre d'Estudis Vilassarencs

Amb seu al C/ Sant Antoni, 1. 08340 Vilassar de Mar. Centre fundat l'any 2007. 55 socis. Correu-

e: info@cevilassarencs.org Web: <https://cevilassarencs.cat>

Àmbit d'actuació: Vilassar històric (Vilassar de Mar, Vilassar de Dalt i Cabrils).

Activitats: recerca i divulgació cultural sobre l'àmbit territorial d'actuació.

Editem llibres i la revista *Singla-dures - Revista d'Història i Patrimoni Cultural del Maresme*.

La Societat Catalana de Geografia

La Societat Catalana de Geografia (SCG) es funda el 1935 com a filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), adscrita a la Secció de Filosofia i Ciències Socials. Poc després de la seva creació interromp les seves activitats per l'esclat de la guerra civil i, en acabar, la major part dels seus membres han d'exiliar-se. El 1947 reinitia les seves activitats de manera clandestina a través de conferències i cursos particulars. Des de 1977 actua de forma oficial.

L'objectiu fonamental de la SCG és conrear la ciència geogràfica, en tots els seus aspectes, per estendre'n el coneixement dels territoris de parla catalana i aplegar i publicar els treballs dels qui s'hi dediquen. Així, es vol posar especial èmfasi en la difusió i transmissió de coneixements els quals, en molts casos, han estat elaborats als laboratoris i als gabinets universitaris i professionals. La SCG pretén implicar-se, des del coneixement científic, en la societat catalana, tot analitzant-ne els trets fonamentals del seu territori, tractar les seves dinàmiques i identificar els problemes que s'esdevenen.

Des d'aquest punt de vista, es conceben bona part de les activitats que es desenvolupen al llarg de l'any. Cal destacar-ne les conferències i taules rodones, que ajuden a compartir coneixements i debatre els diversos punts de vista de les seves temàtiques. També s'inclou aquí la presentació de llibres i publicacions, elaborats per la societat mateixa o pels seus socis. Així, cada any la SCG publica una monografia, a banda d'editar la seva pròpia revista "*Treballs de la Societat Catalana de Geografia*", el primer número de la qual aparegué l'any 1984. La publicació, de periodicitat semestral, té com a pretensió la divulgació de l'enfocament científic propi de la geografia, la sensibilització de la societat envers els diversos problemes territorials, socials i ambientals, així com l'enriquiment del bagatge científic català en l'àmbit de les diverses disciplines geogràfiques. D'aquesta manera hi tenen cabuda articles sobre les més variades qüestions d'aquests tipus. L'any 2026 té prevista la publicació del seu número 100.

Un altre eix rellevant de les seves activitats són les sortides divulgatives i acadèmiques de les quals s'orga-

nitzen diverses al llarg de l'any i amb format variat (matinals, de dia, de cap setmana, així com una sortida d'estudi anual amb una durada aproximada d'una setmana). D'aquesta manera no vol perdre el contacte directe amb els espais, la seva descoberta i anàlisi, i on sempre s'inclou la col·laboració dels entesos i coneixedors locals.

En la seva pretensió d'estimular la recerca, l'apropament i les vocacions geogràfiques més joves, es convoca el premi Lluís Casassas, amb caràcter anual, adreçat a reconèixer el millor treball final de grau i de màster de temàtica territorial; complementàriament es convoca el premi Joan Vilà-Valentí, dirigit a la categoria de millor treball final de batxillerat.

En definitiva, la SCG duu a cap una activitat diversa la qual troba el seu ressò informatiu i documental en la seva pàgina web (<https://scgeo.iec.cat/>) la qual es vol que sigui un aparador vers tot el públic interessat en la rica i polifacètica disciplina geogràfica.

DAVID PAVÓN
SECRETARI SOCIETAT CATALANA
DE GEOGRAFIA

Grup al Caló des Macs – es Pontàs, durant la sortida d'estudi a l'illa de Mallorca (abril de 2025)

El col·lectiu dels centres d'estudis i la seva participació en iniciatives compartides

La visibilitat de la tasca ingent que duen a terme els centres d'estudis, si es vol anar més enllà dels àmbits estrictament locals o comarcals, passa per participar en iniciatives de caràcter global i en col·laboració amb altres entitats i institucions. Des de l'Institut Ramon Muntaner som conscients de la importància d'aquestes accions i per això en fem difusió i facilitem les eines necessàries per establir col·laboracions que evidencin la presència del col·lectiu i ajudin les entitats a incorporar-hi les seves activitats i propostes.

A continuació destaquem algunes de les crides anuals que impulsem i que, amb el pas dels anys, han experimentat un creixement notable de participació, la qual cosa ha generat un ressò cada vegada més ampli. En aquest cas deixem de banda les activitats que convoquem directament des de l'IRMU, com el **Recercat**, que també té com a objectiu ser un punt de trobada i projecció. Recordem que la **XXII edició del Recercat** se celebrarà a **Pont de Suert del 8 al 10 de maig de 2026**, mentre que la seva extensió al País Valencià, la **V edició**, tindrà lloc a **Oliva el 5 i 6 de juny**.

Encesa de Torres, Talaies i Talaiots de la Mediterrània pels Drets Humans

Aquesta iniciativa vol sensibilitzar sobre la situació al Mediterrani, on moltes persones que es veuen obligades a abandonar casa seva hi perden la vida cada any. Alhora, reivindica i posa en valor les torres, les talaies, els talaiots i les fortificacions com a patrimoni històric i cultural dels territoris de parla catalana.

El projecte va néixer a Mallorca el 2016, impulsat per un grup de docents de l'IES Marratxí i la Societat Balear de Matemàtiques SBM-XEIX, amb motiu del IV centenari de la mort de Joan Baptista Binimelis, matemàtic i autor del sistema de senyals de foc i fum utilitzat des del segle

XVII. Des d'aleshores, la iniciativa ha anat creixent i cada any incorpora més territoris.

Les entitats coordinadores són l'Institut Ramon Muntaner, el Consell de Mallorca, el Fons Mallorquí de Cooperació i Amnistia Internacional. L'IRMU coordina els territoris de Catalunya, el País Valencià, la Catalunya del Nord i la Franja, amb la col·laboració de la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià, el Grup d'Estudis Històrics de la Mediterrània Occidental (UB), el Museu Marítim de Barcelona, la Federació de Municipis de Catalunya i l'Associació de Municipis de Catalunya, així com amb el suport del patronat de l'IRMU.

La jornada segueix aquesta estructura:

12.45h: lectura del manifest anual

13h: encesa de fum

18h: nova lectura del manifest

18.30h: encesa de bengales de foc

En alguns punts, l'acte del matí acaba amb la cantada de Viatge a Ítaca, de Lluís Llach.

El 2025, l'encesa va tenir lloc el **25 de gener**, amb **53 punts d'encesa en 43 municipis**. El 2026 se celebrarà el **31 de gener**; el Manifest ha estat elaborat pels Fons de Cooperació de Balears i ja es pot consultar,

juntament amb la nova imatge de la iniciativa, a www.irmu.org. S'espera superar la participació d'anys anteriors gràcies a l'efecte multiplicador de les entitats que ja hi han pres part.

Aquesta iniciativa és una oportunitat per generar lligams amb altres entitats, arribar a nous públics, posicionar-se davant una causa social i, alhora, fer visible el patrimoni local.

Dia de l'Associacionisme Cultural (DASC)

Des del 2014, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya organitza una jornada per posar en valor la força de l'associacionisme cultural català: el **Dia de l'Associacionisme Cultural**, que se celebra cada **4 de juny**.

La data commemora l'inici del quart Festival Euterpe (1864), organitzat per la Societat Coral Euterpe sota la direcció de Josep Anselm Clavé, un moment de màxima esplendor del moviment coral.

Cada any, la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural convida els equipaments culturals associatius i les entitats de cultura popular a fer **jornades de portes obertes** per acostar la ciutadania als ateneus, casals, casinos, centres d'es-

Encesa de torxes. Campredó. Foto Vèrtex Comunicació. Fons IRMU.

tudis, orfeons, locals castellers i altres espais gestionats per associacions. Des del 2021, es poden presentar activitats presencials i virtuals a la crida del Departament, que en fa difusió a través dels seus canals habituals.

Encara són poques les entitats que participen en aquesta celebració. Us animem a sumar-vos-hi com una manera d'obrir-vos a nous públics i donar a conèixer la tasca cultural que realitzeu.

Jornades Europees de Patrimoni

Aquestes jornades registren una elevada participació dels centres d'estudis, que creix any rere any. Se celebren habitualment el **segon cap de setmana d'octubre** i són una magnífica oportunitat per mostrar la relació estreta entre els centres i el patrimoni proper, així com la recerca que s'hi desenvolupa.

Enguany s'han registrat **una cinquantena d'activitats**, fet que confirma la consolidació d'aquesta cita. Podeu consultar la notícia completa a www.irmu.org.

La Setmana de la Ciència

Des de fa tres anys, l'Institut Ramon Muntaner col·labora amb la **Setmana de la Ciència**, que té lloc la **primera setmana de novembre**. Tot i que tradicionalment s'ha vinculat a la divulgació científica i tècnica, també hi té cabuda la recerca en ciències socials, majoritària entre els centres d'estudis. Amb aquesta premissa, vam establir contacte amb la **Fundació Catalana per la Recerca i la Innovació** i ens vam adherir a la iniciativa.

La crida s'està consolidant i us animem a participar-hi: les vostres recerques, jornades i conferències també són ciència.

V Jornada sobre Historiografia. Foto Vèrtex Comunicació. Fons IRMU

La Setmana de la Pedra Seca

La **Setmana de la Pedra Seca** és un esdeveniment dedicat a la promoció i el reconeixement d'aquesta tècnica com a patrimoni i ofici. Mitjançant activitats i difusió, es vol mostrar la xarxa d'entitats, col·lectius i voluntaris que treballen pel seu manteniment i divulgació.

La **sisena edició** s'ha celebrat entre el **21 de novembre i el 7 de desembre de 2025**, amb activitats arreu de Catalunya, Andorra i la Comunitat Valenciana. El projecte és impulsat per l'**Associació de Micropobles de Catalunya** i l'**Ajuntament de Torredembarres**, amb el suport de la **Diputació de Lleida**, la col·laboració de l'**Institut d'Estudis Ilerdencs** i altres entitats públiques i privades. L'IRMU hi participa com a col·laborador, promovent la iniciativa entre els centres d'estudis i els ateneus federats. Enguany, la campanya ha tingut una gran incidència a les xarxes socials gràcies a una imatge corporativa que ha generat un alt impacte. Ja hi participeu moltes entitats, però segur que amb els anys se n'hi afegiran encara més.

En definitiva, aquest ampli ventall d'iniciatives està directament relacionat amb l'activitat que generen els centres d'estudis i pot ajudar a **projectar els vostres projectes, diversificar els públics i incorporar gent nova**. Us animem a tenir presents aquestes cites i a presentar les vostres propostes. Des de l'Institut Ramon Muntaner estem a la vostra disposició per informar-vos i ajudar-vos.

Carnet Rcat, una eina al vostre abast

Des de la presentació de la nova versió del **carnet Rcat (Recercat)** l'any 2023, hem treballat per enriquir el ca-

tàleg de promocions i descomptes associats al carnet. L'objectiu és oferir més beneficis a tots els socis i sòcies de les entitats que formen part de la xarxa de l'**Institut Ramon Muntaner (IRMU)**, la **Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC)** i la **Federació d'Ateneus de Catalunya (FAC)**.

Actualment, més de **50 empreses i entitats col·laboradores** ofereixen **més de 60 descomptes i promocions** en àmbits diversos:

- **Entrades** a museus, teatres i espectacles
- **Publicacions** en editorials, llibreries i llibreries de museus
- **Serveis reprogràfics**
- **Oci i allotjament**
- **Productes alimentaris**
- **Informàtica**, entre altres

El carnet Rcat és una eina pensada per reconèixer i donar avantatges a les persones compromeses amb les entitats i amb la cultura de proximitat, principalment en l'àmbit cultural.

Podeu consultar la llista completa d'avantatges al portal de l'IRMU:

<https://www.irmu.org/base/carnetrecercat>. Hi trobareu totes les promocions i podreu descarregar el **llibret del catàleg del carnet**.

A partir del gener del 2026 s'oferirà la possibilitat d'afegir al carnet l'aplicació «Wallet» (cartera digital), que us permetrà tenir el carnet localitzat amb facilitat i també accedir als descomptes amb rapidesa.

Feu-ne promoció entre les vostres persones associades perquè puguin gaudir dels beneficis que ofereix i que aniran incrementant-se.

M. CARME JIMÉNEZ FERNÁNDEZ
INSTITUT RAMON MUNTANER

Barraca de pedra seca. Vila-rodona (Les Planes). Foto: Josep Santesmases

Entrevista a Manel Pastor

Manel Pastor durant la inauguració de l'exposició «El País d'Estellés, l'Estellés del País» a Montblanc.

Manel Pastor i Madalena (València, 1957) és l'últim guanyador del Premi Recercat atorgat per l'Institut Ramon Muntaner en reconeixement a la trajectòria personal en relació amb els centres d'estudis locals i comarcals. És doctor en Història Medieval per la Universitat de València i ha treballat com a professor en diverses escoles d'adults i com a tècnic superior de Cultura a la Institució Alfons el Magnànim (Diputació de València), on ha sigut director de la col·lecció «Estudis Comarcals».

Tot i que el seu interès per la història és molt anterior, no fou fins al 2015 que va llegir la seua tesi doctoral «Les senyories valencianes dels comtes d'Urgell. Les baronies de Bunyol, Xiva i Xestalgar entre el 1238 i el 1327: renda i jurisdicció», dirigida per Flocel Sabaté i Curull. Prèviament, ja havia publicat nombrosos articles de recerca local, principalment d'història medieval però també de toponímia i de lèxic local i comarcal i d'altres matèries. Així, el 2002 va publicar el llibre *El milagro de Chiva y los corporales de Daroca*; el 2004, *El Cartulari de Xestalgar. Memòria escrita d'un senyoriu valencià*; el 2017, *Els pergamins del sindicat de regs de la Pobra de Vallbona*; i, el 2018, *Documentació medieval de les baronies de Bunyol, Xiva i Xestalgar (1238-1344)*. Més recentment, ha participat en diverses obres col·lectives tant d'història local com de memòria democràtica. Actualment està enllestint un llibre sobre la història de Xiva.

Per altra banda, Manel Pastor ha sigut sempre una persona compromesa

amb les diferents causes socials, culturals i mediambientals. Així, des que va començar l'activisme a les acaballes del franquisme, s'ha implicat en nombroses organitzacions d'esquerres, ecologistes i de cultura popular. Des d'aquest activisme ha contribuït, entre altres coses, a recuperar danses populars d'algunes localitats de la Foia (de la mà de Fermín Pardo) i ha estat implicat en les campanyes per la defensa de la serra de Xiva o contra el pas dels camions d'escombraries pel mig de Bunyol i de Macastre. Alhora, ha sigut un defensor del valencià, especialment a la comarca de la Foia de Bunyol-Xiva, on, entre altres coses, ha organitzat els Sopars Estellés a Bunyol, en homenatge al poeta de Burjassot.

Fruit d'aquest compromís és la seua implicació amb els centres d'estudis locals i comarcals, tant a través de l'Institut d'Estudis Comarcals de la Foia de Bunyol-Xiva —que ajudà a fundar— com de la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (FedinesPV), de la qual ha sigut una peça clau.

El maig passat vas rebre el Premi Recercat a la trajectòria individual. Què suposa per a tu aquest premi?

Un orgull enorme. Una oportunitat de reflexionar al voltant de la idea que fem coses que paguen la pena i, al mateix temps, vaig pensar que tenia molt de reconeixement col·lectiu per la immensa tasca de tantes persones que lluïtem en favor de la cultura, la llengua i el país. La primera idea que vaig sentir a Montblanc era, precisament, que estava envoltat i acompanyat de molta gent mereixedora d'un reconeixement semblant.

Remuntant-nos un poc en el temps, l'any 1994 vas participar en la fundació de l'Institut d'Estudis Comarcals de la Foia de Bunyol-Xiva (IEC La Hoya). Quins impulsos i motivacions hi havia darrere d'aquesta iniciativa?

Principalment, la de recollir una vella idea compartida amb diverses persones del nostre territori de cercar una forma d'articular energies compartides al voltant de la defensa del territori, les necessitats comunes

i, sobretot, la necessitat d'incorporar la nostra comarca als corrents renovadors relacionats amb la història local i la investigació de proximitat.

Com van ser els primers anys de l'IEC? Quins reptes teníeu i quines dificultats us hi va trobar?

Vam aprofitar l'impuls del nostre veí, l'Institut d'Estudis Comarcals Camp de Túria, i la publicació d'un resum de la tesi d'un professor de la Universitat de València sobre el territori comarcal per a fer uns actes previs i contactar amb gent. Les primeres passes es van fer a Xest i comptàvem amb el suport de l'alcalde d'aleshores, Raimundo Tarín. Aviat vam aconseguir una subvenció de la presidència de la Diputació i una ajuda de l'antiga Bancaixa. Després, ja vam llançar una assemblea fundacional que va tindre lloc a Alboraig, a l'antic alberg de l'Institut Valencià de la Joventut —que va ser un gran èxit!—, on vam

Parlament de Manel Pastor durant la inauguració de l'exposició «El País d'Estellés, l'Estellés del País» a Montblanc.

Discurs de Manel Pastor en l'acte de lliurament del Premi Recercat a Montblanc.

Manel Pastor i Toni Esteve, durant una visita al centre Centelles i Riusech d'Oliva.

Manel Pastor presenta els assistents en una visita durant les jornades «Reviscola La Hoya» a Xest.

constituir la junta provisional i vam fer els primers cinquanta socis. En pocs mesos teníem al carrer el nostre primer número de la «Colección de Estudios Comarcales» —una monografia— i, després, la primera de les nostres *REC* (*Revista de Estudios Comarcales*).

Com s'organitza l'IEC La Hoya? Teniu membres de tots els municipis? Feu actes a totes les localitats?

L'IEC La Hoya acull a hores d'ara unes cent vint persones de tota la comarca; la majoria hi resideixen i la resta s'han traslladat a zones properes. Tenim socis i sòcies en tots els municipis tot i que, d'acord amb la jerarquia poblacional, en són més a Xiva, Xest i Bunyol. El nostre compromís amb la reivindicació de la comarca ens empeny a recórrer-la amb presentacions i actes diversos a tots els municipis.

Lamentablement, els darrers canvis de govern en alguns ajuntaments han provocat que ens hagen retirat la subvenció que rebíem, i això ens desanima quant a l'esforç que cal fer per arribar arreu.

I com penses que la feina que fa l'IEC La Hoya podria arribar a més gent?

Estem necessitats de mitjans com ara de persones que dominen les xarxes i siguen capaces de crear continguts digitals.

El 2024 heu estat celebrant el trenté aniversari. Quin balanç n'heu fet? Com ho heu celebrat?

Realment hem estat allargant un 25é aniversari, perquè ens va enganxar de ple la pandèmia. Hem estat enfortint l'associació, diversificant activitats, reviscolant els «Premis d'Investigació» i posant en marxa el projecte estratègic que denominem «Reviscola La Hoya» amb un seguit d'iniciatives, com ara jornades, debats i conferències sempre en relació amb el nostre passat, present i futur.

Parlant del futur: hi ha un problema de relleu generacional a l'IEC La Hoya?

Sí, encara que darrerament hem incorporat gent més jove i creiem que una major difusió entre els estudiants pot contribuir a enfortir aquesta tendència d'implicació de noves generacions.

Quin paper té la investigació i divulgació de la història local en la creació de la identitat comarcal? Com penses que ha servit a la Foia?

Des del camp estricte de la història, crec que ha estat una experiència molt interessant perquè la història local serveix per a palesar la diversitat i riquesa dels vincles i les relacions que s'hi poden trobar en molts moments i circumstàncies del passat, d'un passat certament compartit. Tot i que crec que la projecció de l'activitat de l'IEC La Hoya és molt limitada, sí que cal fer un balanç clarament positiu pel fet d'haver estat un estímul cap a la presa d'una consciència comarcal. Vertaderament, la nostra associació és l'única d'abast comarcal.

I, en aquest sentit, penses que la reivindicació i la defensa del patrimoni són elements que contribueixen a la cohesió social i comarcal?

Efectivament, parlàvem ara d'història però és encara més engrescadora la tasca de reivindicar i defensar el patrimoni cultural i natural. Una tasca de la qual, naturalment, l'estudi de la història és indestruïble, com ho són la filologia, la biologia, la geografia...

Més enllà de la comarca, has tingut un paper clau en la reactivació de la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià. Què en destacaries, d'aquesta etapa de refundació, prèvia a l'arribada de la dreta als governs autonòmics i provincials?

Hi havia dos fenòmens paral·lels. Per una banda, el funcionament de la Federació feia temps que s'havia mostrat molt difícil amb només les forces del voluntarisme, ja que molts dels activistes en teníem prou amb les necessitats de les nostres associacions particulars. Per l'altra, és clar que no sols no comptàvem amb ajuda de les administracions més importants, sinó que patíem una disposició entre la indiferència i el menyspreu.

L'excepció, a mode de refugi, la protagonitzaven els ajuntaments i alguns ens comarcals. I, al mateix temps, la col·laboració de la UV, amb la celebració d'unes jornades anuals, serví per a mantenir viva l'entitat.

Així, evidentment, fou fonamental la bona disposició del govern de la Diputació de València en la primera legislatura «del canvi», i particularment del diputat Xavier Rius, que va obrir la porta d'una col·laboració de la Institució Alfons el Magnànim (depenent de la corporació) i va acollir tasques de coordinació i de gestió que van servir per a organitzar la Federació.

Penses que la coordinació i vertebració en l'àmbit del País Valencià és important?

No sols és important per voluntat de ser, sinó que s'hi ha mostrat a bastament en aquesta darrera etapa, d'ençà que comptem amb una persona a càrrec de la direcció tècnica de la Federació. Intercanvis, col·laboracions, sinèrgies de tot tipus, activitats conjuntes...

Com a secretari de la Federació d'Instituts d'Estudis del PV, quina opinió tens de la feina que hi fan els centres d'estudis? Penses que té prou reconeixement, aquest espai associatiu?

Bo, jo pense que es tracta d'una feina impagable i que reuneix diversos aspectes complementaris de gran rellevància. Per un costat, el foment i la divulgació del coneixement i l'estímul als

investigadors, molt assenyaladament als que s'hi inicien. Per l'altre, també hi ha la vessant social, que contribueix a enfortir llaços entre pobles, comarques i territoris en general, tot aprofundint el sentiment i el compromís comarcal.

Si ens centrem en els teus interessos investigadors, quins són els temes que més t'agrada treballar? Què estàs preparant ara?

A hores d'ara estic centrat en la projecció del meu centre d'estudis, l'IEC La Hoya, sobre el territori, tot cercant vies de connexió amb altres iniciatives culturals de la comarca. En l'àmbit de la investigació, continue col·laborant en publicacions de divulgació amb articles d'història de la zona o de toponímia. Dins del projecte «Reviscola La Hoya» fem les primeres passes per a organitzar unes jornades sobre parla i toponímia de la comarca per al proper 2026, que tractarem d'emmarcar en la capitalitat cultural de Macastre, una petita —i molt activa culturalment— localitat de la comarca.

Com de difícil és fer història local en una comarca com la teua? Hi ha documentació accessible? Hi ha bons arxius? Què caldria per a facilitar la feina de les persones que volen fer història local?

Realment, en l'àmbit de les meues investigacions no hi han tingut res a vore els fons arxivístics de la zona, ja que l'especificitat de la meua cronologia —el medievalisme— ho fa molt més complicat. Hi ha documentació parroquial, però molt poca cosa als arxius municipals. L'excepció seria el fons de protocols de Bunyol (s. XVIII-XIX) i alguns altres documents que, a més a més, han estat restaurats. En general, els fons municipals són molt recents i encara sort els que estan organitzats. En aquest sentit, és molt interessant la iniciativa recent de l'Ajuntament de Xest, que està incorporant reproduccions de documentació procedent d'altres arxius.

La comarca de la Foia té una tradició obrera i d'esquerres. Aquesta tradició encara té influència sobre l'associacionisme a la comarca?

Sí, és cert que la tradició republicana i d'esquerres i la potència històrica del moviment obrer ha estat ben lli-

gada a una intensa activitat cultural i a una sensibilitat especial. En diverses ocasions, s'han produït investigacions que posen en relleu el desenvolupament d'una important xarxa d'associacionisme a la nostra comarca.

En termes de patrimoni, quines penses que són les principals amenaces a la comarca de la Foia?

La nostra comarca conté una bona part del territori amb una important riquesa natural i, tot i que s'han fet passes en relació amb les figures de protecció (molt sovint resultants de l'impuls reivindicatiu dels col·lectius ecologistes), encara calen polítiques més agosarades que superen incoherències, com ara les que es deriven dels límits administratius dels municipis afectats per un medi aliè a eixos condicionants. Cal també més atenció a alguns monuments —alguns de molt importants!— com ara el castell de Bunyol o el de Xiva.

La llengua ha tornat a convertir-se en un camp de batalla a causa dels creixents atacs al valencià per part dels partits polítics que ara ens governen. Com es viu això a la teua comarca?

Com és conegut, la nostra és una de les comarques valencianes de parla castellana i això fa que, en principi, es veja de manera particular. Tot i amb això, amb el valencianisme hi tenim una llarga tradició i una certa complicitat. En l'àmbit de l'ensenyament tenim un centre públic a Bunyol, l'actual CEIP Cervantes, que va incorporar l'ensenyament de la llengua, tot avançant-se a la Llei d'Ús del 1983. A hores d'ara també hi ha en marxa línies en valencià a Bunyol. En general patim, malauradament, el menyspreu de l'actual administració valenciana.

La teua comarca ha sigut una de les més afectades per les riudes i barrancades de la tardor del 2024. Quina petjada penses que hi deixarà a mitjà i llarg termini?

Ha estat i encara és un anorreament i una devastació terrible. Xiva i Xest van patir una gran destrucció, que també afectà vides humanes. Hi ha hagut, tanmateix, certes iniciatives molt interessants nascudes del teixit social i cultural. Un exemple seria el moviment desplegat per l'Associació Cultural Àta-

me de Xiva, amb un conjunt d'activitats realitzades per a despertar consciències i enfortir solidaritats entre diversos grups de la localitat.

Pel que dius, l'associacionisme —i dins d'aquest, el de les entitats d'estudis locals i comarcals— ha tingut un paper fonamental en la represa i reactivació de les comunitats afectades. Com valoraries la seua aportació?

Com t'he comentat, efectivament el paper de l'associacionisme ha estat molt engrescador. Des de les associacions hem organitzat diversos actes adreçats a l'anàlisi i a la reflexió sobre aquest fenomen i els impactes en alguns àmbits que, en bona lògica, resten postergats entre les urgències, com ara els elements patrimonials.

Per altra banda, la posada en marxa per part de la Federació, en col·laboració amb la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Institut Ramon Muntaner, de la campanya de donacions ha estat una molt bonica realitat d'ajuda als centres més afectats.

ANDREU GINÉS I SÀNCHEZ
FEDERACIÓ D'INSTITUTS D'ESTUDIS DEL PV

Lliurant els Premis d'Investigació Jove en un centre de secundària d'Alcoi en plena pandèmia.

Manel Pastor en l'acte de lliurament del Premi Recercat a Montblanc.

L'espai virtual de la memòria històrica de Terrassa

L'origen

L'Espai Virtual de la Memòria Històrica de Terrassa (EVMHT) és una pàgina web de caràcter històric, visual, sonor, documental, divulgatiu i educatiu sobre el cost humà de la lluita per la llibertat dels terrassencs i terrassenques durant el període 1936-1979.

L'EVMHT és el lloc web que recull tota la informació sobre les persones víctimes de la guerra civil, represaliades pel franquisme, exiliades i deportades, amb especial atenció al grup dels afusellats i els deportats. Les dades es recullen de forma col·lectiva, en una base de dades, i individual, en fitxes personals, i incorpora informació vital en els períodes històrics de la República, la Guerra Civil, la Dictadura Franquista i la Transició. Els continguts que mostrem en aquest espai virtual són el resultat d'anys d'investigació i recerca de diversos historiadors i historiadores terrassencs i de la resta del món.

L'origen del projecte el podem situar en el «Projecte per a la recuperació de la memòria històrica de Terrassa (1939-1979)», avalat pel Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Terrassa (2003-2007), el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (CEHT) i la societat civil, coordinat per Manuel Márquez, també responsable del projecte de l'EVMHT. Aquell projecte va comprendre la realització d'una exposició, la gravació de quaranta biografies de lluitadors/es antifranquistes i l'elaboració del llibre, amb pròleg de l'historiador Josep Fontana i Lázaro, *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)* (Fundació Torre del Palau, 2007, Terrassa), elaborat pels historiadors Josep Lluís Lacueva Moreno, Manuel Márquez Berrocal i Lourdes Plans Campderrós.

La creació de l'Espai de la Memòria i dels Valors Democràtics de Terrassa (2017) ens va perme-

tre agrupar l'administració pública (Ajuntament), els historiadors (CEHT) i les entitats de memòria històrica (Amical de Mauthausen). Posteriorment, es van desenvolupar diversos treballs: les biografies dels afusellats (Manuel Márquez i Just Casas, 2019-2020); la investigació sobre l'exili dels terrassencs (Juan Antonio Olivares, 2021); l'estudi sobre les fosses comunes de la guerra civil (Marcel Taló i Daniel Claveria, 2021); les llistes dels represaliats i de les víctimes del franquisme, i la del cost humà de la guerra civil (1936-1939), tot convertit en bases de dades elaborades per l'Arxiu de Terrassa (dir. Joan Soler), l'Arxiu Comarcal del Vallès Occidental (dir. Xavier Gayán) i el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (pres. Marcel Taló) amb la col·laboració dels tres historiadors que constitueixen l'actual equip d'investigació de l'EVMHT (Manuel Márquez, Juan Antonio Olivares i Josep Lluís Lacueva).

Franco a Terrassa. 18 de juny de 1963. Façana de la Mutua de Seguros de Terrassa.

L'especial rellevància d'aquest projecte digital rau en la combinació

de la base de dades conformada a partir d'anys de recerca amb una potent eina digital que en permet la difusió i l'estudi avançat. Aquesta aposta innovadora suposa disposar d'una eina única a tot l'Estat.

L'EVMHT inclourà, a més, els treballs i articles científics i divulgatius que s'han elaborat al voltant de la memòria històrica a Terrassa fins a l'actualitat i s'hi aniran afegint els futurs estudis com els de l'organització de la seguretat i de la repressió, entre els anys 1936-1979, les persones processades pel *Tribunal de Orden Público (TOP)* o les respostes populars a la repressió. També recollirem a l'Espai Virtual les reflexions al voltant del paper de la memòria històrica o dels projectes de divulgació que s'han realitzat i es faran en el futur entre els joves, estudiants o no, amb els nous nouvinguts o la gent gran que va viure els fets històrics. El projecte estarà en constant evolució i, per tant, caldrà anar actualitzant-ne els continguts de manera periòdica.

El projecte té el suport del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, l'Arxiu de Terrassa, l'Arxiu Històric Comarcal del Vallès Occidental i de Terrassa, la Diputació de Barcelona i l'Espai de la Memòria i dels Valors Democràtics (formada per l'Ajuntament de Terrassa, entitats de memòria i el CEHT).

L'equip de la pàgina web està format pels investigadors Manuel Márquez Berrocal (historiador, doctor en Història Comparada Política i Social per la UAB i professor, a més de premi extraordinari de doctorat i responsable del projecte), Josep Lluís Lacueva (historiador, arxiver i professor) i Juan Antonio Olivares Abad (historiador i divulgador). El responsable informàtic de la pàgina web és Elliot Fernández Hernández (historiador, màster en Història del Món per la UPF i desenvolupador de pàgines web) i Kimberly Sánchez (dissenyadora gràfica).

Vicent Monzonis Cros. Afusellat l'1 de juliol de 1940 a 39 anys.

El web de l'Espai Virtual de la Memòria Històrica de Terrassa (www.memoriaterassa.cat)

Els usuaris de la nova pàgina web que posem a disposició dels investigadors i la ciutadania en general trobaran les dades dels terrassencs i terrassenques de forma ordenada, mitjançant bases de dades relacionals i interactives, que permeten fer recerques combinades i generar arxius que es poden descarregar en diferents formats (CSV, XLSX Excel o PDF). Això permet realitzar recerques avançades, creuant les víctimes segons gènere, edat, procedència, militància, ofici, etc.

Des de la pàgina inicial del web els usuaris poden realitzar recerques simples per nom i cognoms o accedir directament a les bases de dades de cada col·lectiu: víctimes de la guerra civil; exiliats i deportats; represaliats de la dictadura i una de general que recull la llista completa dels tres grups estudiats.

Una vegada dins de cada base de dades, els usuaris poden filtrar les persones segons una sèrie de criteris classificatoris: any de naixement, gènere, ciutat d'origen, militància política, militància sindical, nivell d'estudi, professió, etc.

Cada persona té una fitxa individual al web on es presenta tota la informació de caràcter personal disponible, així com la informació específica vinculada al tipus de repressió que va patir.

L'espai de les fitxes recollirà en un futur els documents, les fotografies, les gravacions sonores i els audiovisuals de cada persona estudiada. Un dels punts més interessants és que cada fitxa recull una petita biografia de la persona i de la seva família, així com documents històrics relacionats amb cadascuna d'elles, siguin del passat o del present (declaració de familiars).

Considerem fonamentals les aportacions de les famílies o dels arxius privats. Amb tota aquesta informació, es pretén facilitar l'anàlisi col·lectiva de les dades, reconstruir les experiències vitals dels terrassencs i terrassenques i les seves famílies i construir una veritable memòria col·lectiva democràtica i respectuosa amb els drets humans.

Per cada grup de repressió hem establert uns subgrups, que són:

- 1) Cost humà de la Guerra Civil:
 - Desapareguts i morts al front
 - Morts civils a la rereguarda (aquest grup inclou els morts fruit de la república republicana).
- 2) Exiliats i deportats.
- 3) Represaliats de la dictadura (1939-1979):
 - Detinguts i processats en consells de guerra.
 - Afusellats per la dictadura.
 - Detinguts i empresonats a la Presó Model de Barcelona.
 - Funcionaris públics depurats.
 - Detinguts per la Guàrdia Urbana de Terrassa i empresonats al dipòsit municipal de Sant Llàtzer.
 - Detinguts amb suport del Comitè de Solidaritat.
 - Ciutadans sotmesos a la llei de Responsabilitats Polítiques.
 - Processats pel Tribunal de Orden Público de Madrid.
 - Detinguts en batallons de presos i camps de treball forçats.

Els nostres objectius

L'EVMHT vol recollir, preservar i difondre de manera ordenada i rigorosa les dades, els documents,

les imatges, els testimonis orals i els materials audiovisuals relacionats amb les persones i esdeveniments vinculats a la lluita per la llibertat, la democràcia i els drets humans davant el feixisme i la dictadura franquista.

L'EVMHT vol contribuir a la recuperació de la dignitat i el reconeixement públic de les víctimes del franquisme i la guerra civil, tot incorporant el seu llegat a la memòria col·lectiva de la ciutadania terrassenca i, especialment, de les noves generacions, en el marc d'un compromís cívic, educatiu i cultural amb la veritat, la justícia i la reparació.

L'EVMHT té com a objectiu conèixer i difondre la repressió franquista i la lluita per la llibertat, tot preservant la memòria de les víctimes i demostrant el caràcter injust i contrari als drets humans d'aquella repressió. Promou la història oral i la memòria col·lectiva mitjançant testimonis directes, i vol garantir la implicació d'institucions i entitats en la conservació d'aquest llegat. Finalment, fomenta valors democràtics i de justícia social, així com la participació ciutadana i la cooperació entre centres de recerca.

A través del projecte de l'EVMHT, es pretén donar veu a la comunitat, enfortir els vincles socials i promoure una ciutadania activa i informada, capaç de reconèixer el valor de la memòria històrica com a patrimoni comú i com a eina essencial per a la defensa de la democràcia, la llibertat, la convivència i la dignitat humana.

Per als terrassencs

El projecte s'adreça al conjunt de la ciutadania terrassenca, amb una atenció especial a les noves generacions i a les persones novingudes, amb l'objectiu de reforçar el seu vincle amb la història democràtica de la ciutat i fomentar una consciència cívica basada en la memòria, la justícia i els drets humans.

MANUEL MÁRQUEZ BERROCAL
ELLIOT FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ

L'Arxiu Municipal de Dénia, un servei públic amb voluntat de conservació i difusió del patrimoni documental

Els arxius de l'administració pública han viscut en els darrers trenta anys canvis determinants: han passat de ser espais quasi tancats a obrir les portes, de bat a bat. La implantació de l'administració electrònica i la gestió documental han canviat el paper tradicional de l'arxiu, a la cua de la tramitació, per a posar-lo a l'inici del procés. Ara l'arxiu determina la vida dels documents digitals, els futurs testimonis de la història. La consulta ciutadana directa, amb la tecnologia, s'ha vist superada per l'accés a través d'internet i pel Portal de Transparència. També la presència social de l'arxiu ha augmentat amb les activitats culturals dirigides a diferents públics.

L'arxiu municipal de Dénia ha viscut els canvis que hem indicat i assumeix el seu paper, tant internament, vinculat a l'administració municipal, com en el servei extern de consulta i difusió. La màxima que ens mou és clara: «només estimem i valorem el que coneixem», i així cal que la societat conega els arxius i valore els documents. La idea final és tancar el cercle i procurar, des del contacte personal, l'entrada de donacions. Aconseguiu així la salvaguarda de materials quotidians, testimonis històrics que l'àmbit administratiu no contempla.

Des d'aquesta perspectiva, l'arxiu municipal de Dénia custodia i difon una gran varietat de fons documentals, municipal, judicial, d'institucions, de particulars i d'empreses, així com de materials diversos: fons gràfic i fotogràfic, fons cartogràfic, hemeroteca històrica, biblioteca comarcal històrica, impresos històrics, fullets i propagandes, memòria oral i audiovisual...

Visita a l'arxiu i donació de documents de l'associació Amic de la FUE.

El fons històric municipal. Dénia, el pes de la història

La ciutat de Dénia, amb 48.000 habitants censats i vora 100.000 reals, és un municipi turístic de la comarca de la Marina Alta, amb especial presència de la restauració en ser nomenada Ciutat Creativa de la Gastronomia per la UNESCO l'any 2015. En conjunt, Dénia i el seu terme ocupen un espai geogràfic privilegiat i obert a la mar, d'on ha vingut la prosperitat, però també el perill al llarg de la seua dilatada història. Els atacs de pirates i invasors serien contrarestats pel mateix port natural de difícil accés i pel turó muntanyenc, a l'ombra del qual nasqué la ciutat, i sobre el qual, ben prompte, s'instal·laren les defenses fortificades. El port i el castell han estat els dos pilars que sustentaren el destacat paper de Dénia com a centre històric del poder. Un control que li ha permès configurar un espai circumdant al qual al llarg del temps ha donat el seu nom: la *Dianium* romana, el Regne Taifa de Daniyya, el Comtat de Dénia, el Marquesat de Dénia, la Governació borbònica de Dénia...

El fons documental municipal comença a partir del segle XV, encara que amb escassos documents dels segles XV i XVI. L'any 1609 —el de l'expulsió dels moriscs, amb gran protagonisme del port— és quan la sèrie documental d'actes municipals presenta bastant continuïtat. El segle XVII va portar prosperitat per a Dénia amb la figura del V marquès de Dénia, el poderós duc de Lerma. Des del punt de vista documental destaca el

Visita a l'arxiu dels alumnes de l'IES historiador Chabás de Dénia

privilegi de concessió del títol de ciutat a la vila de Dénia l'any 1612 pel rei Felip III, el testament del duc de Lerma de l'any 1617 i el manuscrit de Marc Antoni Palau, *Diana desenterrada*, obra pionera de la història local.

El segle XVIII comença amb dificultats per la Guerra de Successió contra el rei Felip V. Dénia, amb la intervenció de Joan Baptista Basset, es declara partidària de l'arxiduc Carles. La ciutat i el castell, amb tres setges, seran durament atacats per les tropes borbòniques. La derrota final implicarà l'ocupació de la Casa Consistorial per l'exèrcit, amb diversos trasllats de l'arxiu i una dura repressió per a l'escàs veïnat. La recuperació es veu truncada, a primeries del segle XIX, per la Guerra del Francès, que destrueix el castell. L'arxiu recupera documents però també es constaten pèrdues. Cap a l'any 1870 l'historiador denier Roc Chabás organitza l'arxiu municipal i escriu *Historia de la Ciudad de Dénia*. Estem en el temps d'auge del negoci de la pansa, la sèrie de la Matrícula Industrial mostra el creixement dels negocis i els padrons de veïns l'augment de la població, que arriba als 12.000 habitants. Dénia s'ompli de magatzems i viceconsolats, la burgesia local promou la premsa i el teatre, i la ciutat esdevé un espai cosmopolita.

A primeries del segle XX, la fil·loxera acaba amb la vinya i esdevé la crisi agrícola i l'emigració. La II República, la Guerra Civil i la repressió suposen, pel que fa a l'arxiu, un fons documental d'interès prou complet.

L'arxiu municipal continuarà a l'edifici consistorial fins a l'any 1992, quan es trasllada a un nou edifici, ubicat al centre urbà, on continua en funcionament. Disposar d'un local cèntric a Dénia és tot un luxe i el volum dels documents en paper, amb unes 37.000 caixes d'arxiu, ha obligat a obrir depòsits d'arxiu externs, com

el destinat a Urbanisme, situat al costat del negociat.

Arxiu municipal de Dénia. Fons incorporats, una riquesa documental que volem preservar

L'objectiu de l'arxiu de Dénia és aconseguir reunir el màxim de fons documentals locals, tant en format original com en còpies.

La parròquia de l'Assumpció de Dénia fou un dels primers objectius: calia copiar part del fons documental, amb especial atenció als llibres sacramentals, els Quinque Libri (1556-S. XX). Aquesta documentació ha permès, des del 2006, posar en marxa un projecte d'èxit, «Busca els teus avantpassats», que ha apropat l'arxiu a un públic general que valora les seues històries familiars. També la carència de documentació notarial va animar, fa anys, el projecte de còpia dels protocols notariais conservats a l'arxiu del Col·legi del Corpus Christi de València.

La celebració d'aniversaris històrics facilita la incorporació de documents. L'any 2004, en celebrar el 400 anys del convent de les Agustines de Dénia, fou el moment per a organitzar i digitalitzar el fons documental (1604-1971) d'aquest convent de clausura que encara continua actiu.

Una altra forma d'entrada de fons documentals ha vingut propiciada en desaparèixer la institució productora. És el cas del fons de la governació borbònica de Dénia (1717-1836), lliurat a l'Ajuntament l'any 1863 quan s'abandona el castell. Més recentment el tancament de la Cambra Agrària de Dénia ha suposat també l'arribada a l'arxiu del seu fons documental (1942-1991), testimoni d'una activitat en decadència.

Més extrem és l'abandonament dels arxius per part d'empreses i també d'institucions, que implica la recollida d'urgència dels documents. En aquestes condicions, als anys vuitanta del S. XX van entrar a l'arxiu municipal el fons de l'Ajudantia de Marina de Dénia i Xàbia (1864-1951) i el de la sucursal a Dénia de la Cooperativa Wholesale S.L. (1911-1965).

Un cas especial, propiciat pel trasllat a un nou edifici, és el dels arxius dels Jutjats de Dénia (1803-1970), que inclou l'antic partit judicial de

Pego. Des de l'arxiu municipal, sabedors del canvi d'edifici, contactarem amb els jutjats per tal d'oferir ajuda professional i proposar la custòdia del fons històric. El resultat fou la signatura d'un conveni de depòsit que permet l'ús cultural i l'accés als investigadors.

A tots aquests fons documentals cal afegir el més d'un centenar de donacions de particulars, més o menys voluminoses, en especial de fotografies, cartes, etc. En podem destacar el fons gràfic Cardona-Far o l'arxiu personal del director de teatre José Maria Morera (València, 1934 - Ondara, 2017), que ofereix gran varietat de documents, fotografies, fullets, etc. sobre la seua vida professional.

L'arxiu de Dénia obert a la ciutadania. Un ventall d'accions culturals

El paper dels arxius ha guanyat protagonisme i presència en la societat gràcies a les accions culturals. L'arxiu municipal de Dénia sempre ha tingut la voluntat d'oferir aquest servei a la comunitat, tant amb activitats pròpies com mitjançant la col·laboració amb centres escolars i amb el teixit associatiu denier: falles, moros i cristians, Matria, etc. i en especial amb l'IECMA, l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.

L'arxiu de Dénia, al llarg dels anys, ha realitzat una variada tasca. S'ha promogut la commemoració d'esdeveniments històrics importants com els 300 anys de la Guerra de Successió a Dénia, el IV centenari de la concessió del títol de ciutat o l'aniversari de la República i la Guerra Civil. Aquestes celebracions han suposat l'ús combinat de recursos diversos: conferències, exposicions, visites guiades, difusió didàctica i edició d'estudis. La promoció de la memòria democràtica és una de les activitats que l'arxiu de Dénia ha impulsat des de l'any 2006, amb el

recull de la memòria oral dels testimonis i la preparació de conferències, exposicions, publicacions i la museïtzació del túnel refugi antiaeri del castell.

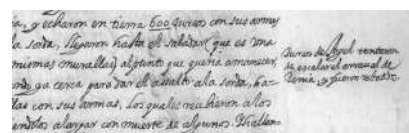
El suport a la investigació es promou des de l'arxiu amb la convocatòria, des de l'any 2000, del Premi d'Investigació Roc Chabás Ciutat de Dénia, estudis que al final es publiquen en coedició amb Publicacions de la Universitat de València (PUV).

Des de l'arxiu històric de Dénia s'han editat disset llibres en la sèrie «Estudis i Documents», a més de cinc facsimils i diversos fullets.

En relació amb les xarxes socials, l'arxiu de Dénia empra Facebook i Youtube. En els últims anys tenim en marxa el projecte «La Mirada de l'Arxiu», en què cada setmana es publica en Facebook una notícia sobre història, tradicions o personatges de Dénia i la Marina Alta.

Al final, darrere de les entitats i les accions hi ha persones: Lúdia Peris, Víctor Sales, Teresa Caselles, Rocio Lazcano i Rosa Sesar atenen l'arxiu de Dénia i compleixen amb un servei públic que és també un dret ciutadà.

ROSA SESER I PÉREZ
ARXIVERA MUNICIPAL DE DÉNIA
(MARINA ALTA)

Detall del manuscrit "Diana desenterrada" de M.A. Palau, sobre un atac corsari a Dénia l'any 1556

Sala de consulta de l'arxiu municipal de Dénia

Títol de ciutat de Dénia, any 1612

El futur agrícola i rural de la Catalunya del Nord ja té memòria

El 2025, Terra dels Avis fa 20 anys. L'associació creada el 2005 a Elna (Rosselló) celebra el seu vintè aniversari anunciant la creació d'un fons de dotació obert a les empreses per fer perenne la seva col·lecció i consolidar el seu desenvolupament.

Flashback sobre el repte de la conservació del patrimoni agrícola i rural de la Catalunya del Nord: Terra dels Avis va néixer d'un grup de persones, en gran majoria hortolans jubilats, els quals, constatant la important baixa de l'agricultura a les comarques nord-catalanes, van decidir crear una associació que guardés els rastres d'aquesta activitat, ans economia rendible i puntera, per ensenyar i educar les noves generacions d'una regió que no solament ha patit un canvi d'economia, de l'agricultura cap al turisme i als serveis, sinó també un doble canvi de societat, de rural a urbana o periurbana, i de majoritàriament catalana a majoritàriament de cultura francesa o mesclada amb aportacions de cultures d'arreu del món.

Aquest canvi que va començar cap als anys setanta del segle passat s'ha anat accelerant sobretot a partir dels anys noranta. Avui dia, el paisatge i l'economia que han conegut els habitants de la Catalunya del Nord que tenen actualment uns seixanta anys per amunt ja no té res a veure amb

els que han conegut durant la seva infància i fins als trenta anys. El nombre d'explotacions agrícoles ha estat dividit per quatre al mateix temps que la població d'aquestes terres doblava en setanta anys.

Un altre moviment acompanya aquests canvis: la preocupació pel medi ambient, preocupació justificada però massa sovint desconnectada de la història i d'un país al qual pretén adreçar-se. En efecte, si no parlàvem d'ecologia i d'ús responsable dels recursos durant la primera meitat del segle XX o abans, érem ja, la majoria del temps, atents a l'ecologia i forçosament lligats a l'escassetat de recursos perquè el mercat mundial no existia.

Per tant, tornant a la creació de Terra dels Avis el 2005, l'objectiu era doble: d'una banda, guardar la memòria agrícola, fins i tot material, de les recents èpoques passades i, al mateix temps, transmetre els usos dels nostres avis que tenien seny i en sabien, de tractar bé el planeta.

Vam començar a salvaguardar eines i material agrícoles de les nostres terres gràcies a donatius constants, mercès a una voluntat de les famílies que guardaven encara aquestes peces de confiar-nos-en la memòria abans que deixar-la perdre o llençar-la a la deixalleria. A més, un component important de la col·lecció prové de l'antic museu

de Sant Miquel de Lloles.

Actualment tenim uns quants milers de peces al nostre conservatori, prestat per l'ajuntament d'Elna, que fa uns 900 m² i que és únic al departament dels Pirineus Orientals. Aquestes peces representen quasi tota la diversitat agrària de la Catalunya del Nord i la totalitat de les comarques. Els donatius han anat omplint a mesura les caselles buides dels diferents cultius, dels més freqüents, com ara la vinya, l'hortalissa, l'arboricultura o els cereals, fins als cultius més remots, com el del cànem i del lli. Al costat dels cultius també hi ha la ramaderia i la cria de bestiar en general. És a dir que la col·lecció reflecteix la gran diversitat agrària que caracteritza o caracteritzava la Catalunya del Nord fins als anys vuitanta i abasta la totalitat del seu territori, des de la plana litoral del Rosselló fins als altiplans de la Cerdanya i el Capcir, passant per tots els intermediaris repartits a través de les tres valls, el Tec, la Tet i l'Aglí, que uneixen plana costanera i muntanyes.

La col·lecció, que segueix enriqueixent-se contínuament amb noves peces, és classificada en cinc àmbits que es basen en el procés agrícola: àmbit A, la preparació de la terra amb el llaurar, sigui amb animals o amb tractors; àmbit B, el procés agrícola del sembrar o del plantar i fins a la collita; àmbit

Vistes parcials del conservatori

C, la transformació dels productes per a aquells que es transformen (raïms, cereals, etc.); àmbit D, el condicionament, la venda i el transport de les mercaderies, i, en fi, àmbit E, tot allò lligat indirectament a l'agricultura com ara els oficis (basters, fabricants d'eines...), la cuina i la vida rural i pagesa. L'inventari de base, amb una etiqueta a cada peça, i la inscripció al registre corresponent és suficient per preveure l'establiment de l'inventari definitiu que queda per fer.

La feina lligada a la col·lecció és la que gasta més recursos de l'associació, tant pel que fa a persones (totes voluntàries) com a finances. Tot i així, la col·lecció no és l'única dedicació de Terra dels Avis, ja que l'educació i l'animació del patrimoni sempre han estat presents: conferències, jornades europees del patrimoni, viatges educatius i participacions en diversos projectes que tracten del patrimoni i de la història agrícola i rural.

Per garantir a aquesta feina un marc professional, hem impulsat fa alguns anys un consell científic compost actualment de tretze especialistes de diverses disciplines com la història, la geografia, la sociologia, l'arqueologia o la conservació del patrimoni que provenen de diferents universitats, la de Perpinyà majoritàriament, però també la d'Ais de Provença i la de Tolosa, i, del Principat de Catalunya, la Universitat de Girona. A aquesta llista s'ha d'afegir un membre que representa el Museu Terra de l'Espluga de Francolí, amb qui tenim relacions regulars.

A banda del consell científic, Terra dels Avis és membre des de molts anys de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, com a única entitat de la Catalunya del Nord, i de l'Associació Francesa dels Museus Agrícoles (AFMA).

Totes les activitats de l'associació han estat pensades per desembocar sobre un projecte de centre d'interpretació que pugui complir l'objectiu edu-

catiu, amb la mostra de la col·lecció i la seva valorització, i a la vegada recolzar la producció agrícola actual gràcies a la seva història; finalment, cal que pugui posar de manifest el valor mediambiental i ecologista de l'ensenyament del passat.

Vint anys després d'haver-se creat, Terra dels Avis és el component únic i imprescindible de la història agrícola de la Catalunya del Nord; aquests vint anys han anat donant raó als objectius inicials de 2005: necessitem més que mai ensenyar l'evolució dels cultius i de la provenença dels aliments que mengem a diari i, alhora, la gestió rural del nostre territori. Terra dels Avis esdevé Terra del Jovent i pretén lligar el passat amb el futur perquè aquest sigui més assenyat en tots els aspectes. És aquest objectiu que justifica l'obertura actual al món empresarial per mitjà del fons de dotació.

JOAN LLUÍS MAS I PASTOR
PRESIDENT DE TERRA DELS AVIS

Taller de baster

Tractors del Pla Marshall

Diversos tipus de carretes

Camió hortolà dels anys 50/60

Diversos autors. *Dovella*, núm. 141. Les primeres fàbriques del Bages i Berguedà. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 2025. ISSN 0214-2430

Una bona part de la publicació l'ocupen les comunicacions que es van presentar a les XIII Jornades de Patrimoni del mes de gener dedicades enguany a les primeres fàbriques del Bages i el Berguedà, amb el treball

de l'arquitecte Antoni Vilanova Omedas sobre "Les fàbriques catalanes en el context de l'arquitectura industrial" on fa una anàlisi de la influència de les primeres fàbriques tèxtils de pisos d'Anglaterra i la construcció de fàbriques verticals amb la implantació de nous sistemes estructurals i nous materials i que s'escamparà per tot Europa al llarg del segle XIX.

La historiadora berguedana Rosa Serra Rotés presenta un article sobre "L'arquitectura de les colònies industrials del Bages i el Berguedà" amb especial incidència de participació de mestres d'obres, arquitectes i enginyers i una descripció i anàlisi de tots els elements que conformaven la colònia i la funció fidelitzadora dels treballadors envers l'amo.

Segueix una reflexió sobre el paper del Museu de l'Aigua i el Tèxtil (MAT) de Manresa en l'article "El paper del Museu de l'Aigua i el Tèxtil en la preservació del patrimoni industrial moble" de Pilar Alonso, Estefania Santacreu i Eudald Serra, personal de l'equipament on analitzen el procés i funcions de recuperació, documentació, restauració i difusió de les peces museïtzades.

L'arquitecte Lluís Piqué Sancho presenta l'article "La restauració de la joia de la corona. La fàbrica dels

Panyos" declarat BCIN el 2009 i del Pla Director que va redactar d'aquest equipament singular l'any següent.

L'historiador Llorenç Ferrer Alós es pregunta "Industrialització i fàbriques a la Catalunya central. Quin va ser l'origen del capital?". Ressegueix l'acumulació del capital inicialment pels blanquers que adobaven pells, com al segle XVIII la introducció de la seda va provocar gran acumulacions de capitals i la industrialització cotoñera va ser una gran oportunitat per als petits productors.

Completen aquest número les seccions habituals de la Geodiversitat de la Catalunya Central amb una article de Josep M. Mata i Josep Girabal de geologia sobre el terme de Sallent; les entitats centenàries de la comarca de Joan Closas Junyent dedicada a l'Associació Sallentina d'Educació Física (1925-2025); un document sobre els primers telèfons de Manresa a càrrec de Marc Torras Serra i del mateix autor una imatge comentada de la via de sant Ignasi de Manresa als anys trenta del segle passat. En la secció de patrimoni industrial Jaume Perarnau Llorens ens parla de l'aeromotor de la Noguera (Rajadell).

FRANCESC COMAS

Diversos autors. *L'Erol*, núm. 166. Folklore i folkloristes a la vall de Merlès i a altres contrades. Àmbit de Recerques del Berguedà. La Pobla de Lillet, 2025. ISSN 0212-445

Aquest és el títol i el tema del dossier de *L'EROL*, revista cultural del Bergue-

dà, que centra el número 166. Els cinc articles que conformen aquest dossier tenen com a característica principal destacar la importància del folklore posant de relleu la tasca dels grans folkloristes pioners a la comarca, ara que la cultura popular posa el focus en la popularitat estrictament contemporània, i que el 2026 farà 180 anys que el terme «folklore» fou utilitzat per primera vegada per William John Thomson, quan buscava una paraula per denominar el que aleshores es deia «antiguitats populars».

Una part dels articles estan relacionats amb el folklorista Josep M. Vilarmau i Cabanes, la seva biografia i la seva obra. Xavier Roviró és el biògraf; Pere Mestre i Francesc Xavier Cortada estudien la diada de Sant Marc i l'aplec de Pinós a partir dels treballs de Vilarmau, un home que va viure a Santa Maria de Merlès, i al Lluçanès i Osona. D'aquest mateix entorn era el curandero Pere Grau de Merlès, que dona a conèixer Daniel Montanyà.

La segona part del dossier està centrat en els protagonistes de l'obra del Cançonner, els missioners, els col·laboradors, i els i les cantaires, amb aportacions de Rosa Serra Rotés a *Berguedans i l'obra del cançonner català* i de Maria del Agua Cortés i Eloi Escútia Fors a *El recull de cançons de La Rossa de Bulner*.

La revista, amb una trajectòria de quaranta tres anys, completa les 71 pàgines amb quatre articles més: Antoni Llagostera sobre Juan Bautista Perera i el projecte ferroviari Manresa-Cardona-Berga-Bagà-Puigcerdà; Xavier Tornafoch sobre la trajectòria de Salvador Fusté i Teixidor, l'amo de Cal Bassacs; Ramon Prat descriu la singularitat del Sobrepuny; i Lluís Gual aprofundeix en la evolució de la música dels Pastorets de Berga que compleixen 125 anys.

Tanca sumari amb les seccions fixes: Historia gràfica de la Col·lecció Galderic Safont, Tribuna Jove, Parlem del temps; i la secció Llibres.

ROSA SERRA ROTÉS

Diversos autors. *Mirmanda*, núm. 19-20. Parar taula. Menjar, país i cultura. Associació Mirmanda. Perpinyà, 2025. ISSN 1957-0201

Aquest volum de *Mirmanda* proposa una reflexió coral sobre el menjar com a fet social, cultural i identitari, més enllà de la seva funció estrictament nutritiva i d'una visió

gastronòmica davant de tota moda. En un context dominat per la lògica del baix cost i la quantitat, la revista reivindica el valor de la qualitat, del producte just i del fet de compartir taula com a acte de sociabilitat i de resistència cultural. Els diferents articles aborden el menjar com a espai de trobada familiar, amistosa, laboral o festiva, i posen l'accent en elements intangibles com les aromes, els records, la companyia o la sobretaula, entesa com un concepte profundament mediterrani.

El volum recorre la cultura de taula des de perspectives històriques, antropològiques, literàries i polítiques, mostrant com la manera de menjar i de compartir els àpats contribueix a definir les identitats col·lectives. S'hi fa palesa la vigència d'autors com Eliana Thibaut-Comalada o de Josep Pla, que ja assenyalaven el menjar com a expressió cultural fonamental, alhora que s'adverteix que la tradició no garanteix per si sola la continuïtat d'aquest patrimoni.

Un altre eix del número és la reflexió sobre els ingredients i el sistema agroalimentari actual. La crisi climàtica, la precarització de la pagesia i la concentració del mercat en mans de grans multinacionals qüestionen l'accés al producte local i posen en evidència la necessitat d'un canvi estructural en la producció i distribució dels aliments. En aquest sentit, el volum se suma, de manera crítica i no idealitzada, a la reivindicació del reconeixement de la pagesia.

Per últim, les fotografies de Francesc Guillaumet acompanyen el conjunt amb una mirada que vincula paisatge, producte i memòria, reforçant la idea del menjar com a experiència que alimenta tant el cos com l'ànima. Amb una atenció especial al Rosselló i l'Empordà, aquest número celebra també els vint anys de *Mirmanda*, consolidant-la com un projecte a escala local i nacional sostingut en el temps i compromès amb una idea de normalitat cultural plena.

ÒSCAR JANÉ

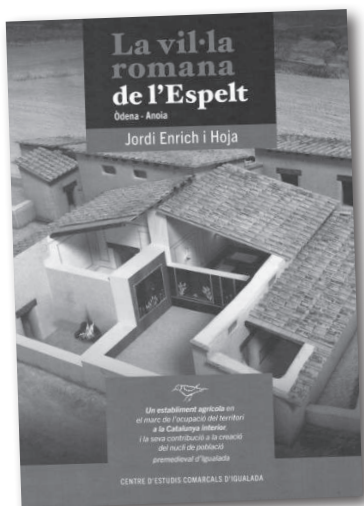
Diversos autors. *Quaderns de la Selva*, 37. Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farner, 2025. 236 p. ISSN 1130-1708

El núm. 37 de *Quaderns de la Selva*, del Centre d'Estudis Selvatans, aparegut el novembre de 2025, com

és habitual, inclou a la secció *Llinda*, a càrrec de Narcís Figueras, el record de la figura de Joaquim Puigvert Pastells (1928-2025), farmacèutic, fotògraf i cineasta etnogràfic i experimental, recentment traspassat, amb un obra reiteradament premiada i valuosa per al patrimoni de la comarca. En la secció *Estudis* inclou quatre articles: "Estudi mineralògic d'algunes fonts de Sant Hilari Sacalm", d'Òscar Farrerons i Fortià Prat; "Carretes i soldats. L'impacte del creixement del segle XVIII sobre la xarxa de camins locals de Riudellots de la Selva", d'Elvis Mallorquí; "La Milícia Nacional de Santa Coloma de Farnerers durant la Primera Guerra Carlina (1833-1840). La politització a través de les armes", de Guillem Domingo (síntesi de treball de màster, UB); i "Palau Ferré i Martí-Sabé: diàleg escultòric entre dos artistes del segle XX", de Francesc Marco-Palau. En la secció de *Notes i aportacions* hi apareixen tres treballs sobre temes molt variats: d'una banda, una panoràmica sobre les deus termals de Caldes de Malavella i

el seu ús comunal al llarg del temps (de Marc Martínez), un text breu sobre un plec commemoratiu dels dos-cents anys de la Confraria del Roser de l'Esparrà (1730-1930) (a càrrec de Pep Vila) i un comentari crític extens amb aportació de noves dades sobre l'edició recent del *Vocabulari tècnic de la indústria terrissera catalana* (1950), de Ramon Violant i Simorra (obra de Jordi Goñi). El volum conté igualment, com en altres números, una secció dedicada a patrimoni documental (en aquests cas sobre el fons personal del fotògraf Josep M. Font (de 1955 a 2002), acabat d'ingressar a l'Arxiu Comarcal de la Selva, a càrrec de Sergi Torrent) i les habituals de *Crònica* (breus notes dels treballs de recerca de batxillerat dels instituts de la comarca), *Ressenyes i bibliografia comarcal* (amb buidatge de revistes locals i catàlegs col·lectius) i *Informacions del centre*.

NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA
DIRECTOR DE QUADERNS DE LA SELVA

Jordi Enrich i Hoja. *La vil·la romana de l'Espelt. Òdena, Anoia*. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Igualada, 2025, 227 p. ISBN 978-84-09-71824-5.

Jordi Enrich i Hoja ens presenta en aquesta monografia tot el procés de descoberta, estudi, conservació i pro-

pagació esdevingut a la vil·la romana de l'Espelt des que es va tenir coneixement de la seva existència, durant la primera meitat del segle XX, fins a l'actualitat, i ho fa d'una manera entenedora, amb la idea de servir de referència, tant a l'estudi del món romà, com a l'aficionat a la història i a l'arqueologia.

A través d'aquestes pàgines ens endinsem en les interioritats d'una vil·la rústica de l'interior de la Catalunya central, que va perdurar durant sis segles, al bell mig de la Conca d'Òdena, des d'una etapa Tardorepublicana, fins a l'Antiguitat Tardana.,

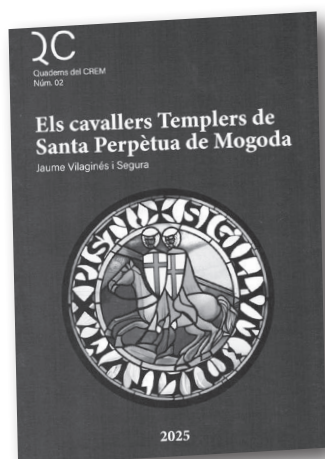
La vil·la fou estructurada com un nucli de producció agropecuària i residencial, on s'han identificat diverses dependències, amb la seva *pars urbana*, *pars rústica* i *pars fructuària*. Amb el pas del temps, el conjunt va patir nombroses reformes i modificacions, la qual cosa el converteix en una eina eficaç per a l'estudi del procés de romanitza-

ció de les comarques centrals del país.

Aquest llibre ens mostra tot el procés relacionat amb un procés d'estudi en què es determinen els paràmetres relacionats amb la investigació arqueològica, ja que ens introdueix en l'anàlisi dels estrats, en l'evolució arquitectònica i en l'estudi dels materials arqueològics. Però, a més, aprofundeix en la relació d'aquest espai agropecuari i residencial amb el seu entorn, tant físic com temporal, ja que ens introdueix en l'estructuració de la Conca d'Òdena durant l'època de la romanització i en com va determinar la creació del nucli de població premedieval d'Igualada.

Ens arriba, per tant, un referent bibliogràfic que ens permet copsar un procés històric que afecta a una part del territori de la Catalunya interior i que, per tant, ens ajuda a conèixer millor una part del nostre país.

GEMMA ESTRADA

Jaume Vilaginés i Segura. *Els cavallers templers de Santa Perpètua de Mogoda*. Cercle de Recerques i Estudis Mogoda. Santa Perpètua de Mogoda, 2025. ISBN 978-84-09-72002-6

Aquest volum és la segona proposta d'una nova col·lecció de llibres breus creada pel Cercle de Recerques i Estudis Mogoda (CREM). Com a complement de la revista l'Ordit, que recull els textos derivats de les Jornades d'Estudi que se celebren regularment, l'entitat va posar en circulació l'any 2024 aquesta nova proposta d'article únic, amb un text més accessible i un format de dimensions reduïdes.

El volum número 1 portava per títol *La salut dels perpetuens entorn*

del 1918, l'autor, Ernest Vilàs Galindo, apropiava al públic un relat sobre la situació higiènica i sanitària d'un poble pagès vallesà de principis del segle XX, en uns anys en què la lluita contra la insalubritat coexistia amb les reticències d'una població rural molt resistent als canvis, especialment en matèria de salut, com ara les vacunacions.

La segona proposta d'aquesta col·lecció rescata la figura de Pere de Rovira (1100-1158), un dels perpetuens que, guiats pels seus ideals, va ascendir dins l'aristocràcia del seu temps a partir de la propietat familiar, situada a Santa Perpètua de Mogoda.

Pere no era l'hereu de les terres familiars i, com a cavaller de naixement i de professió, va cercar oportunitats fora de la llar. Les va trobar dins d'una institució constituïda feia pocs anys: l'Orde dels Pobres Cavallers de Crist i del Temple de Salomó, coneguda popularment com l'Orde del Temple (1118-1312).

Primer Pere i després el seu germà Berenguer van implicar tota la família Rovira amb l'ingrés a l'Orde i una dedicació exhaustiva a la institució. Tots dos participaren activament en la seva expansió per la península Ibèrica i el sud de França, arribant Pere a esdevenir Gran Mestre d'aquesta província.

Davant la necessitat de combatents eficaços en la lluita contra els regnes

musulmans, els comtes de Barcelona disposaren de tropes templeres en ràtzies i conquestes territorials a l'Àndalus. Com a resultat d'aquesta col·laboració, els templers incorporaren nombrosos recursos en forma de castells i terres, cedits pels comtes amb la benedicció del papa de Roma. En moltes d'aquestes negociacions, Pere de Rovira actuà com a representant de l'Orde del Temple.

Com a mostra d'aquestes activitats, es poden citar les comandes templeres de Montsó i de Corbins, dues fortificacions estratègicament situades a prop de Lleida. Ambdues foren cedides per Ramon Berenguer IV a Pere de Rovira i als templers l'any 1143, en el pacte que posava fi al conflicte successori a l'Aragó. El comte, príncep d'Aragó per matrimoni, concedí així als templers un paper actiu en la conquesta i el posterior control de la Catalunya Nova.

L'explicació d'aquests fets és fruit de la llarga i rigorosa recerca de Jaume Vilaginés i Segura, doctor en Història Medieval per la Universitat de Barcelona i professor d'educació secundària fins a la seva jubilació. Col·laborador habitual del CREM i veí de Santa Perpètua de Mogoda, acumula una àmplia trajectòria d'estudi i nombroses publicacions sobre aquest període de la història.

ERNEST VILÀS

novetats bibliogràfiques

Rosa Maria Anguera Garcia (Coord.). *45 anys de molta merda. Reus 1980-2025. 45 anys de Teatre Estable del Baix Camp*. Assaig, 158. Centre de Lectura de Reus. Reus, 2025. ISBN 978-84-125503-4-4

Diversos autors. *Aguaites*. Núm. 47. Violència i estat emergent (1833-1923). Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. Pedreguer, 2024. ISSN 0214-2619

Diversos autors. *Bisania*. Núm. 32. Amics de la Vall de Bianya. Vall de Bianya, 2025. DL GI-391/1994

Diversos autors. *Cooperació Catalana*. Núm. 497. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2025. ISSN 1133-8415

Diversos autors. *Cooperació Catalana*. Núm. 498. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2025. ISSN 1133-8415

Diversos autors. *Cooperació Catalana*. Núm. 499. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2025. ISSN 1133-8415

Diversos autors. *Cooperació Catalana*. Núm. 500. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2025. ISSN 1133-8415

Diversos autors. *Cooperació Catalana*. Núm. 501. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2025. ISSN 1133-8415

Diversos autors. *Cooperació Catalana*. Núm. 502. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2025. ISSN 1133-8415

Diversos autors. *Domenechiana*. Núm. 30. Centre d'Estudis Lluís Domènech i Montaner. Canet de Mar, 2025. ISBN: 2339-7047

Diversos autors. *El Butlletí*. Núm. 207. Amics de l'Art Romànic del Bages. Manresa, 2025. DL B-3551984

Diversos autors. *El pou de vernís*. Núm. 80. Grup d'Estudis d'Esplugues. Esplugues de Llobregat, 2025.

Diversos autors. *El pou de vernís*. Núm. 81. Grup d'Estudis d'Esplugues. Esplugues de Llobregat, 2025.

Diversos autors. *Dovella. Revista cultural de la Catalunya Central*. Num. 140. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 2025. ISSN 0214-2430

Diversos autors. *El Batall, abril 2025*. Ajuntament d'Os de Balaguer i Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya. Os de Balaguer, 2025.

Diversos autors. *El Brogit del Montserrat*. Núm. 497. Col·lectiu El Brogit Centre d'Estudis de Castells i el Vilar. Castells i el Vilar, 2024. DL B2699-1980

Diversos autors. *El Sot de l'Aubó*. Núm. 92. Recordem el barri de Sant Roc. Centre d'Estudis Canetencs. Canet de Mar, 2025. ISSN 2013-6285

Diversos autors. *El Sot de l'Aubó*. Núm. 93. Per què es va enderrocar la torre de can Macià?. Centre d'Estudis Canetencs. Canet de Mar, 2025. ISSN 2013-6285

Diversos autors. *Fonts*. Núm. 104. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell. Argenton, 2025. ISSN 1887-9381

Diversos autors. *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núm. 141. Museu Arxiu de Santa Maria Centre d'Estudis Locals de Mataró. Mataró, 2025. ISSN 0212-9248

Diversos autors. *Illanvers XX*. Quaderns Xibau de poesia, 26. Institut Menorquí d'Estudis. Maó, 2025. ISBN 978-84-10036-08-6

Diversos autors. *L'Aiguadolç. Revista de literatura*. Núm. 53. Joan Salvat-Papasseit i Vicent Andrés Estellés: dos poetes de poble. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. Pedreguer, 2024. ISSN 1131-5105

Diversos autors. *L'Erol. Revista cultural del Berguedà*. Núm. 164. Sant Pere de Graudescales. Àmbit de Recerques del Berguedà. Berga, 2025. ISSN 0212-445

Diversos autors. *L'Erol. Revista cultural del Berguedà*. Núm. 165. Viure a les colònies al s.XXI. Àmbit de Recerques del Berguedà. Berga, 2025. ISSN 0212-445

Diversos autors. *Lo Floc*. Núm. 253. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar. Riudoms, 2025. ISSN 2014-4830

Diversos autors. *Mestall*. Núm. 57. Associació d'Història Rural. Girona, 2025. ISSN 2462-5345

Diversos autors. *Materials del Baix Llobregat*, número 28. Mobilitat i transició energètica al Baix Llobregat i altres escrits. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Sant Feliu de Llobregat, 2025. ISSN2385-4235

Diversos autors. *Modilianum. Revista d'estudis del Moianès*. Núm. 72. Associació Cultural Modilianum. Moià, 2025. ISSN 1130-1252

Diversos autors. *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*. Núm. 87. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2025. ISSN 0212-1921

Diversos autor. *Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles*. Núm. 45. El teixit empresarial del Pla de l'Estany: passat, present i futur. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Banyoles, 2025. ISBN 978-84-09-74275-2

Diversos autors. *Recull de treballs*. Núm. 23. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra, 2024. ISSN 0212-663X

Diversos autors. *Temps de Franja*. Núm. 165. Iniciativa Cultural de la Franja. Calaceit, 2025. ISSN 1695-7709

Diversos autors. *Temps de Franja*. Núm. 166. Iniciativa Cultural de la Franja. Calaceit, 2025. ISSN 1695-7709

Diversos autors. *Temps de Franja*. Núm. 167. Iniciativa Cultural de la Franja. Calaceit, 2025. ISSN 1695-7709

Joan Gómez Soriano (Dir.). *Músiques del Mercè Dansa. Volum VI*. Cobla del Centenari. Esbart Català de Dansaires. Barcelona, 2025. DL. B-7448-2025

Antoni Manonelles. *Una barqueta de moros. La història d'un romanço*. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa, 2025. ISBN: 978-84-87455-94-0

Daniel Montañà; Josep Rafart (Coord.). *Mirades sobre el carlisme des del Berguedà, IX Simposi d'Història del carlisme d'Avià*. Centre d'Estudis d'Avià. Avià, 2025.

Jordi Morelló. *Valls a principis del segle XVI*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2025. ISBN 978-84-86083-97-7.

Centres i instituts d'estudis adherits a la CCEPC

1. Agrupació Cultural Vila-seca (Vila-seca)
2. Àmbit de Recerques del Berguedà (Berga)
3. Amics de Besalú i el seu Comtat (Besalú)
4. Amics de l'Art Romànic del Bages (Manresa)
5. Amics de la Seu Vella (Lleida)
6. Amics del Castell de Gelida (Gelida)
7. Amics del Museu de Palledà (Palledà)
8. Amics de Riba-roja (Riba-roja)
9. Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus (Santes Creus)
10. Arxiu Festiu Catalunya. Fundació Privada (Barcelona)
11. Associació Amics de la Vall de Bianya (La Vall de Bianya)
12. Associació Amics de l'Ermida Sant Jaume (La Granja d'Escarp)
13. Associació CMES (Barcelona)
14. Associació Cultural Baixa Segarra (Santa Coloma de Queralt)
15. Associació Cultural del Matarranya (Calaceit)
16. Associació Cultural "Modilianum" (Moià)
17. Associació Cultural Xercavins (Verdú)
18. Associació d'Amics de Sant Magí de la Brufaganya i el seu entorn (Santa Coloma de Queralt)
19. Associació de Cultura del Comú de Particulars (La Pobla de Segur)
20. Associació de Festes de la Plaça Nova (Barcelona)
21. Associació d'Estudis Torellonencs (Torelló)
22. Associació d'Història Rural (Girona)
23. Associació Empordanesa de Música Popular i Tradicional (Figueres)
24. Associació Fons Documental del Carmel (Barcelona)
25. Associació Grup de Recerca de Cerdanya (Puigcerdà)
26. Associació Juvenil La Llar de la Recerca (Torrelles de Foix)
27. Associació Mirmanda (Figueres - El Soler)
28. Associació Recerques. Història, economia, cultura (Barcelona)
29. Associació Xarxa de Patrimoni Rural Ecomuseu del Blat (Tona)
30. Ateneu de Natura (Castelló de la Plana)
31. Ateneu Popular de Calonge (Calonge)
32. Centre de Recerca Històrica del Poble-sec - CERHISEC (Barcelona)
33. Cercle de Recerques i Estudis "Mogoda" (Santa Perpètua de Mogoda)
34. Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover)
35. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell (Argenton)
36. Centre d'Estudis - Arxiu Vilabesòs (Barcelona)
37. Centre d'Estudis Bequetans (Begues)
38. Centre d'Estudis Cadaquesencs (Cadaqués)
39. Centre d'Estudis Calongins Colonic (Calonge)
40. Centre d'Estudis Cambrilencs (Cambrils)
41. Centre d'Estudis Canetencs (Canet de Mar)
42. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (Banyoles)
43. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat)
44. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (Ripoll)
45. Centre d'Estudis Comarcals del Segrià (Ares de Lleida)
46. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (Igualada)
47. Centre d'Estudis d'Altafulla (Altafulla)
48. Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història de Mataró (Mataró)
49. Centre d'Estudis d'Avià (Avià)
50. Centre d'Estudis de Castellar. Arxiu d'Història (Castellar del Vallès)
51. Centre d'Estudis de Gavà (Gavà)
52. Centre d'Estudis de Granollers (Granollers)
53. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (Montblanc)
54. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre (Flix)
55. Centre d'Estudis de les Garrigues (les Borges Blanques)
56. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (l'Hospitalet de Llobregat)
57. Centre d'Estudis de l'Hospitalet de l'Infant (l'Hospitalet de l'Infant)
58. Centre d'Estudis de Sant Cebrià (Sant Cebrià de Vallalta)
59. Centre d'Estudis del Bages (Manresa)
60. Centre d'Estudis del Gaià (Vila-rodona)
61. Centre d'Estudis del Priorat (Torroja)
62. Centre d'Estudis dels Ports (Morella)
63. Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor (Sant Pere de Vilamajor)
64. Centre d'Estudis de Subirats (Subirats)
65. Centre d'Estudis d'Isona i Conca Dellà (Isona)
66. Centre d'Estudis d'Ulldecona (Ulldecona)
67. Centre d'Estudis Esteve Albert Corp (Dosrius)
68. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (Terrassa)
69. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias (Barcelona)
70. Centre d'Estudis Lacetans (Solsona)
71. Centre d'Estudis Llacunencs (La Llacuna)
72. Centre d'Estudis Lluís Domènech i Montaner (Canet de Mar)
73. Centre d'Estudis Locals d'Alaior - Fòrum 3r Mil·lenni (Alaior)
74. Centre d'Estudis Locals de Sant Vicenç dels Horts (Sant Vicenç dels Horts)
75. Centre d'Estudis "Lo Lliscó" (Mas de Barberans)
76. Centre d'Estudis Martorellencs (Martorell)
77. Centre d'Estudis Molletans (Mollet del Vallès)
78. Centre d'Estudis Mont-roigencs (Mont-roig del camp)
79. Centre d'Estudis Planers (Santa Bàrbara)
80. Centre d'Estudis Ribagorçans (Benavarrí)
81. Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar" (Riudoms)
82. Centre d'Estudis Rubinencs (Rubí)
83. Centre d'Estudis Santjustencs (Sant Just Desvern)
84. Centre d'Estudis Selvatans (la Selva del Camp)
85. Centre d'Estudis Selvatans (Santa Coloma de Farners)
86. Centre d'Estudis Senienys (la Sénia)
87. Centre d'Estudis Sinibald de Mas (Torredembarra)
88. Centre d'Estudis Tossencs (Tossa de Mar)
89. Centre d'Estudis Vilassarencs (Vilassar de Mar)
90. Centre de Documentació. Ecomuseu dels Ports (Horta de Sant Joan)
91. Centre de Lectura de Reus (Reus)
92. Centre de Recerques del Pla d'Urgell "Mascançà" (Mollerussa)
93. Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà (Montblanc)
94. Centre Picasso d'Orta - Associació UNESCO (Horta de Sant Joan)
95. Cercle d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" del Camp de Tarragona (Tarragona)
96. Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (Cerdanyola)
97. Col·lectiu El Brogit (Castellbell i el Vilar)
98. Col·lectiu per a la Investigació de la Prehistòria i l'Arqueologia de Garraf-Ordal (Begues)
99. Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya (Os de Balaguer)
100. Consell Cultural de les Valls d'Aneu (Esterrí d'Aneu)
101. Esbart Català de Dansaires (Barcelona)
102. Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (Alaquàs)
103. Fundació Arnau Mir de Tost (Ager)
104. Fundació Bosch i Cardellach (Sabadell)
105. Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs (Lleida)
106. Fundació Roca i Galès (Barcelona)
107. Grup d'Amics del Museu Arxiu de Sentmenat (Sentmenat)
108. Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí (Rubí)
109. Grup d'Estudis Cubellencs (Cubelles)
110. Grup d'Estudis d'Esplugues (Esplugues de Llobregat)
111. Grup d'Estudis i Recerques de Cerdanyola (Cerdanyola del Vallès)
112. Grup d'Estudis Locals (Sant Cugat del Vallès)
113. Grup d'Estudis Sitgetans (Sitges)
114. Grup d'Investigació i Història de Sant Quirze (Sant Quirze del Vallès)
115. Grup de Recerca de Cervelló (Cervelló)
116. Grup de Recerca Folklorica d'Osona (Folgueroles)
117. Grup de Recerques de les Terres de Ponent (Sant Martí de Maldà)
118. Grup d'Història del Casal (Mataró)
119. Institut d'Estudis Baleàrics (Palma de Mallorca)
120. Institut d'Estudis Ceretans (Puigcerdà)
121. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Ondara)
122. Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria (La Pobla de Vallbona)
123. Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud (Alaquàs)
124. Institut d'Estudis Comarcals del Montsià (Amposta)
125. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (Ontinyent)
126. Institut d'Estudis del Baix Cinca (Fraga)
127. Institut d'Estudis del Baix Empordà (Sant Feliu de Guíxols)
128. Institut d'Estudis Eivissencs (Eivissa)
129. Institut d'Estudis Empordanesos (Figueres)
130. Institut d'Estudis Gironins (Girona)
131. Institut d'Estudis Penedesencs (Vilafranca del Penedès)
132. Institut d'Estudis Vallencs (Valls)
133. Institut de Llengua i Cultura Catalanes (Girona)
134. Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell (Adràll)
135. Institut Menorquí d'Estudis (Maó)
136. L'Avenç de Cornellà. Associació pel patrimoni històric i la cultura (Cornellà de Llobregat)
137. L'Espitllera Fòrum d'Estudis Segarrencs (Florejats)
138. Museu Arxiu de Santa Maria - Centre d'Estudis Locals de Mataró (Mataró)
139. Músics per la Coblà (Sabadell)
140. Obra del Ballet Popular (Barcelona)
141. Observatori Sociodemogràfic de les Terres de Lleida (Lleida)
142. Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (Olot)
143. Patronat d'Estudis Osonencs (Vic)
144. Societat Andorrana de Ciències (Andorra la Vella)
145. Societat Arqueològica Lul·liana (Palma de Mallorca)
146. Societat Catalana d'Història Cultural (Barcelona)
147. Societat d'Estudis de la Veneda de Sant Martí (Barcelona)
148. Taller d'Història de Gràcia. Centre d'Estudis (Barcelona)
149. Taller d'Història del Clot - Camp de l'Arpa (Barcelona)
150. Terra dels Avis (Elna)
151. Tot Història Associació Cultural (Barcelona)

FRONTISSA

Edita:

Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Carrer del Carme, 47 (IEC) • 08001 BARCELONA
Tel. 933 248 585 ext 131 • Fax 932 701 180 • ccepc@ccepc.cat • www.ccepc.cat

Coordinació:

Josep Santemases i Ollé

Consell de Redacció:

Jaume Bosch, Josep M. Contel, Narcís Figueras, Andreu Ginés, M. Carme Jiménez,
Jaume Mascaró, Manel Pastor, Marcel Poblet i Francesc Viso

ISSN: 1575-2534 - ISSN Digital: 2938-5024

Composició i impressió: Gràfiques del Matarranya. Calaceit

Amb el suport de:

